

XIX. évfolyam, I. szám
2022. január

LASSI LAWIÉ

A Magyar Tolkien Társaság
Hivatalos kiadványa

VIGASSÁG A DOMBON TÚL

BEKÖSZÖNŐ

Az MTT alapításának évét mai szemmel fura kettősség jellemezte. Egyrészt „még minden fiatal volt, s a frissen teremtett zöldet még teremtője is megcsodálta” – minden ötlet új volt és friss és szép, és mindenki lelkes volt: csináljuk meg! Másrészt viszont minden ötlet, szándék és lelkesedés mögött ott volt bennünk a bizonytalanság: tényleg reális, racionális, megvalósítható az a dolog vagy csak egy tucatnyi izgága amatőr álmodozása? Így volt ez a Lassi ötletével is. Bár a lelkem mélyén nekem is komoly kétségeim voltak, hogy ezekből bármi megvalósul-e majd, annak idején így fogalmaztam meg az MTT saját időszakos kiadványának célkitűzéseit:

→ publikációs fórumot biztosíthatnánk az egyesületen belüli tudományos munkának;

→ megjelenési lehetőséget biztosíthatnánk az egyesületben működő különböző kreatív irányzatoknak;

→ ismeretterjesztő munkát végezhetnénk a tolkien világ, életfelfogás iránt érdeklődő laikusoknak;

→ az MTT közösségi tevékenységét kiterjeszthetnénk az offline érdeklődőkre is;

→ a kiadvány előfizetését összekötve a tagsággal kézzelfogható előnyt kínálhatnánk a belépni szándékozóknak;

→ a különböző nyilvános megjelenéseken, a támogatókért házalva már fel tudnánk mutatni valami kézzelfogható (nem cybertérben létező) eredményt;

→ megjelenési lehetőséget biztosíthatnánk a szponzorainknak (ez nagyon ciki, de elég fontos).

Barátaim! A fenti kezdeményezés után 20 évvel, a *Lassi Laurië* 30. lapszámának beköszöntőjében, azt hiszem, már bátran elmondhatom: nem csak álmodozók voltunk, nem csak képzeltek a lelkesedés erejét. Még ha a világ kicsit szürkébbnek, a viszonyok bonyolultabbnak, a dolgok összekuszáltabbnak is tűnnek, ne higgyetek a kétség ördögének! Ma is az álmok a legfontosabbak, és ma is ott van bennünk a kreatív energia, amivel valóra váltjuk őket.

Füzessy Tamás (Ankalimon)

TARTALOM

KRÓNIKA

2021. július–december 3

BESZÁMOLÓK

Vigasság a Dombon túl 4

Kreatív Klub 5

Azanulbizar LARP 6

Kószák a Kéken 2021 7

Az első (igazi) KÖMT-öm 8

A Tolkien Akadémiáról 9

Szervezőképzés 10

MTT Piac és Közösségi Délután 10

TANULMÁNYOK

Melkor, a legyőzött 11

NYELVÉSZ

Akár a kardok villanása: a valarin nyelv 16

INTERJÚ

Borítóinspirációk és térképtechnika 18

Orosz História 21

TALÁNYOK

Nyereményjáték – Képrejtvény – Dupla kakukk 24

AJÁNLO

Tolkien húszévesen 25

Disszonanciák az ainuk muzsikájában 26

Tolkien svájci útjának nyomában 27

Több, mint társasjáték 29

IRODALOM

Az igazi történet 31

A hobbitok világa 31

Lórien rémének tanítása 32

Númenor bukása 35

KISOKOS

Tolkien, de nem Középfölde 36

Lassi Laurië – A Magyar Tolkien Társaság hivatalos kiadványa □ Magyar Tolkien Társaság © 2022

Székhely: 1203 Budapest, Török Flóris u. 19. □ **Felelős kiadó:** Deák Adrienn, Mikešy Anna, Sági Kiss Dániel

Szerkesztőség: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu □ **Rendelés:** lassi.rendeles@tolkien.hu

Főszerkesztők: Orthmayr Flóra, Selmeczi Szonja

Szerkesztőség: Bartók Nagy Tamás (Toma), Csermely Szilárd, Derényi Róbert, Forgács Máté (Hirannor Luinthôn), Karakas Dániel, Pálfi Botond (Tindómé) □ **Lektor:** Barna Bálint (Gandalf) □ **Korrektor:** Simon Csaba Péter (fqgdk)

Tördelés: Selmeczi Szonja □ **Design:** Szerján Krisztina □ **Tengwar font:** Parmaite by Måns Björkman

Címlapkép: Pálfi Botond □ **Borítók:** Tábor: Grátz Márk (Faun), Kostyál Zsigmond (Sú), Orthmayr Flóra (Metaflora), Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor) • Azanulbizar LARP: Deák Adrienn (Pillangó), Füzessy Tamás (Ankalimon), Molnár Dalma • KÖMT: Zsidek Barbara (Bari) • A borítómontázsokat szerkesztette: Bartók Nagy Tamás

Nyomta: Raszter Nyomda • HU ISSN 1589-6315 (nyomtatott) • HU ISSN 2560-1598 (online)

WHAT'S ON—TIMELINE

3

A quick overview of Hungarian Tolkien Society events and other news from July to December. During the summer and autumn months we could participate in offline events again, and besides the usual Tolkien Mailing Competition and Tolkien Lectures only the Christmas Meeting had to go online. *The Lost Road and Other Writings* was finally published in Hungarian on the 9th of November. As to the future: our Society celebrates its 20th anniversary in June 2022, and we hope you will join its programme!

WHAT'S ON—STORIES

4

The three main events during the past six months were the hobbit-themed Summer Camp, the live RPG “Azanulbizar”, and the Creative Autumn Meeting in Zirc (see the pictures in the colour pages). Reports on programme series like the Creative Club events, the Ranger Commando hikes and the online Tolkien Academy lectures are followed by two short pieces on the organisers' financial training and the first MTT community market.

TOLKIEN STUDIES

Melkor, the Defeated

11

This paper by Zoltán Hunor Miklós is based on his thesis submitted to the Faculty of Theology at Károli Gáspár University. He presents Ilúvatar's words to Melkor as Tolkien's Gospel, and compares the role and history of Morgoth to that of Satan.

LANGUAGES & LETTERS

The Valarin language: like the glitter of swords

16

Tolkien changed his concept regarding the language of the Valar many times, and for a good reason—he had to create a language used solely by angelic spirits, majestic, grandiose and divine. Botond Pálfi uncovers the many devices Tolkien used in the creation of this unique language and its relation to other tongues of Arda.

INTERVIEW

Cover-inspirations and map-techniques

18

In this interview we have asked Győző Vida about his work on the first Hungarian edition of *The Lord of the Rings* which included paintings for the dustjackets, the redrawn maps and the coats of arms at the beginning of each of the six books. His story about the assignment, his inspirations and the techniques tells a lot about the work of illustrators in the 1980s.

A Russian History

21

Svetlana Likhacheva is the Russian translator of many books by Tolkien, including *The Lays of Beleriand* and several other parts of The History of Middle-earth series, of which the fifth volume has just been published in Russian. On this occasion, she tells us about the difficulties entailed by translating Tolkien's poems and about her enthusiasm for these challenges.

RIDDLES

24

The first easy task provides an opportunity to win the Hungarian edition of *The Worlds of J. R. R. Tolkien*. The second is made of Tolkien Mailing Competition solutions, and the third is compiled from earlier “odd-two-out” tasks devised for the same competition.

REVIEWS

25

András Lázár reviews the Hungarian translation of Alexandre Sargos' book about Tolkien's youth (*J.R.R. Tolkien à 20 ans*). Adam Ardens Dora (Peredhil) examines the new Ainur album (*War of the Jewels*) of 2021. Szonja Selmeczi discusses *Switzerland in Tolkien's Middle-earth* by M. S. Monsch and the alleged connections between certain imaginary places in Tolkien's legendarium and real places in Switzerland. The fourth article introduces *The Lord of the Rings: Journeys in Middle-Earth*, a board game of application-assisted role-play.

LITERATURE

31

A short story and a poem take us back to the hobbitry of the summer. The next story, *A Lesson by the Monster of Lórien* (which came in third in our literary competition of 2020) tells about the friendship and hunting cooperation of two outcasts in a wood of refined Elves. The final poem presents the last days of Númenor.

BEGINNER'S GUIDE TO TOLKIEN

Tolkien but not Middle-earth

36

A summary of those works by Tolkien which were published in Hungary but are not directly related to Middle-earth.

The Hungarian Tolkien Society, together with the Institute of English Studies at Károli Gáspár University, is organising an international Tolkien Conference with the title “Myth, Imagination, Literature” in June 2022. Call for papers: tolkien.hu/mtt/item/3311

2021. JÚLIUS–DECEMBER

Írta: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Nyár

A tavaly elmaradt tábor után sokak örömeire végre személyesen találkozhattunk augusztus 23–31. között Sástón az MTT nyári táborában: a **Vigasság a Dombon túl** igazi autentikus hobbit-hangulatot teremtett. A fertályak lakói új helyszínen, Ferdinándtelepen gyűltek össze, hogy megünnepeljék a Vigasságot.

Év közben folyamatosan zajlott a júniusban elindult **Kreatív Klub**. Az első foglalkozáson mécesstartó lámpások készültek, a második alkalmon írórenddé alakult a klub. Ezután stencilfestéssel készültek pólók, majd kerámiázás volt a program. Az utolsó 2021-es foglalkozáson a gasztronómia volt főszerepben: hermelint készítettek a résztvevők. A klub januárban folytatódik.

Ősz

Szeptember 2-án **Tolkien halálának évfordulójára** emlékeztünk versekkel, idézetekkel. A hónap legnagyobb eseménye a törp tematikájú **Azanulbizar** élő szerepjáték volt szeptember 24–26. között. A helyszín egy erdőmélyi turistaház volt Drégelypalánk közelében. A szerepjátékosok az ork seregek elleni végső küzdelemre készültek Khazad-dümért. Miközben a szerepjáték résztvevői elkezdtek megismerni a játékkal, a budai hegyekben, a Látó-hegy oldalában egy kis csapat gyülekezett „Yavanna pihenőjében” a **Mabont**, az őszi napéjegylenlőséget megünnepelni. A táborútban finomságok sülték, közben mesék, versek és novellák hangzottak el. A **nyári tábor utótalálkozóját** október 3-án tartottuk a Napalatti Közösségi Térben.

A **KósaKommandó** ebben az évben is aktív volt: a szokásoktól eltérően nyáron is voltak túrák a barlangozások mellett. A Kéket járó kószák ősszel három túrán is részt vettek, ezzel Bódvaszilastól Mályinkáig minden pecsétet begyűjtöttek, és megkezdték az ötödik szakaszukat. Októberben szintén a KósaKommandó keretein belül tartott esti szakvezetést Jóna Kati a Budakeszi Vadasparkban. A hidegebb téli hónapokra se mentek szabadságra a kószák: a hagyományos kőhegyi ottalvós túrán kívül még két alkalommal járták az erdőket decemberben.

Kissé bizonytalan volt, hogy személyesen meg tudjuk-e tartani a **Kreatív Őszi Művészeti Találkozót**, de végül október 29. és november 1. között új helyszínre, Zircre költözött a KÖMT. Tiszteletét tette a rendezvényen a helyi celebmacska, Süti cica is, aki mindig kapható volt egy kis simogatásra. November elején elindult a **Tolkien Levelező Verseny**, ahol két kategóriában iskolás

csapatok, másik kettőben felnőtt egyéni versenyzők mérhetik össze a tudásukat. A hónap utolsó szombatján, november 27-én pedig megtartottuk az első **MTT Piac és Közösségi Délutánt**. A közösséghez tartozó kézművesek árulták portékáikat, közben régi MTT-s videók mentek a háttérben. Volt társasjátéksarok, a nap végén pedig tombolahúzás, majd sor került a Tolkien Napokon már bejelentett **Díszoklevelek** átadására.

Tél

A szeptemberben elindult **Tolkien Kurzus és Akadémia** őszi szemesztere decemberben fejeződött be – az előadásokat továbbra is ingyenesen lehetett követni Teamsen és az **MTT Facebook-oldalán**.

December 21-én egy jó hangulatú online MTT karácsonyon vehettünk részt. A közelgő ünnepekre karácsonyi kvízzel és a titkos angyalkák ajándékának közös kibontogatásával hangolódtunk. Ezután még éjszakába nyúlóan folytak a játékok és beszélgetések.

Megjelenések

Szeptember 2-án jelent meg a *The Nature of Middle-earth* (Középfölde természete), nemcsak angolul, de egyből brazil portugálul és németül is. November 9-én megérkezett a Középfölde Históriaja magyar fordításának várva várt 5. kötete, *Az elveszett út és más íráskok*. A könyv *A Gyűrűk Ura* megírásáig követi nyomon a tolkieni mitológia alakulását. Oroszországban szintén idén jelent meg ez a kötet, Olaszországban pedig a Bompiani kiadó bejelentette, hogy folytatják a sorozat korábban megkezdett kiadását.

December 10-én volt *A Gyűrűk Szövetsége* film nemzetközi megjelenésének 20. évfordulója. Nemcsak a rajongók emlékeztek vissza szívesen a kedves emlékre a film kapcsán, hanem a színészek, készítőik is nosztalgizáltak a film munkálatairól.

Jövő

Bár eddig pályázat nem érkezett egyik rendezvény szervezésére sem, de még reméljük, hogy idén sem maradunk Farsang és Tolkien Nap nélkül. Júniusban ünnepli Társaságunk a **20. születésnapját**, és a kerek évfordulóra nagyszabású rendezvénysorozattal készülünk: művészeti pályázat, szabadegyetem, tudományos konferencia, kiállítás és színelőadás is várható. Július 28. és augusztus 7. között lesz **tábor** a Mátrában, a tavalyi sástói helyszínen, ezúttal rohani keretjétkkel.

TOLKIEN TÁBOR 2021 – VIGASSÁG A DOMBON TÚL

2021. augusztus 23–31.

Írta: Varga Petra

A 2021-es nyári tábor volt az első, amin részt vettem, és bár azt mondták, mindenkinek az első tábora a legemlékezetesebb, szerintem voltak részletek, amik a legtapasztaltabb táborozóknak is kiemelkedő emlékek maradnak.

A tábor hangulatát alapvetően meghatározta az időjárás, mert az esős, szeles hideg inkább illett októberhez, mint augusztus végéhez, megnehezítve mind a szervezők, mind a résztvevők dolgát. Előbbiek esetében mindenkinek fedett helyet találni, utóbbiaknál elegendő réteget magunkra húzni, akár műhelyek, akár keretjátékos sávok alatt. Azt sem hittem volna, hogy augusztusban hálás leszek egy forró teaért vagy forralt borért.

Elsőtáborozóként attól a néhány embertől eltekintve, akiket Tolkien Napokon vagy TLV-n láttam, mindenki teljesen ismeretlen volt számomra, így többször előfordult, hogy napok teltek el, mire egy-egy többet emlegetett névhez arcot tudtam kötni, vagy rájöttem a keretjátékos nevekhez tartozó valódi vagy nicknevekre. Ennek ellenére gyorsan megtaláltam a helyem, és be tudtam illeszkedni, amiért elképesztően hálás vagyok mindenkinek, aki szóba állt velem.

Itt a helye, hogy kitérjek a csapatomra, a Déli Fertályra, akikkel biztosan a lehangosabb csoportot alkottuk, főleg, ha valaki kimondta a bűvös DÉL szót, amit rendszerint fülsüketítő válaszként újabb DÉL! kiáltás követett. Nagyon élveztem a csapatidőket, ahol megbeszéltük az előző esti keretjáték eseményeit, elosztottuk a kapott feladatokat, kitaláltuk, mit és hogyan készítsünk a keretjátékos szereplőknek – a végére mindenki kapott tőlünk valami (többnyire bambuszból és drótból készült) dolgot –, polgármesterjelölti kampányt írtunk, és sorolhatnám a végtelenségig, de akkor az egész rovatot kitölténém. Amit viszont mindenképp meg kell említenem, az Cinnia, a csapatvezetőnk több-kevesebb sikerrel végződő vállalkozása, hogy megpróbálja belőlünk zsonglőröket faragni, illetve a csapatdal és -előadás megalkotása: utóbbiban a rendezés/írás mellett életem szerepét alakítottam egy polc képében.

A jelentkezés talán legnehezebb feladata a két műhely kiválasztása volt, mert inkább nyolcat akartam

volna kipróbálni, csak a leírások alapján. Végül a Megyei Írók Társaságához és a Felfedezők műhelyéhez csatlakoztam. Előbbinél négy nap alatt is rengeteg segítséget, tanácsot kaptam, és a lehetőséget, hogy egyaránt írjak komoly feladatra és olyanra, amit nem biztos, hogy fölolvassék irodalomórán. Külön élmény volt augusztusban a műhelyt takaróvadászattal és tea-főzéssel kezdeni. A tábor második felében a Felfedezőkkel kirándultunk, ezért különösen örültem, hogy akkor „csak” délután esett, és a tervezett programok közül egyedül az esti csillagnézést kellett kihagynunk.

Az idei tábor alaptémája az ötévente tartandó Öregdombi Vigasság volt, csak hogy Öregdomb helyett ezúttal Ferdinándtelepen, amit a táborigényes keretében építettünk fel. Bár a hideg megnehezítette a jelmezbe bújást – legalább két-három réteg kellett a „hobbitruhák” alá –, azért a keretjátékos szereplők zseniálisan teremtették meg a hangulatot feladatokkal, vitákkal – mi fontosabb: golfpálya vagy krumpliföld – és kezdeményezésekkel (Megyei

Fotó: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor) Tündetani Társaság, egy az újonnan alapult MTT-k közül). Az esti csínytevések Trufa vezetésével váratlan szituációkat hoztak: álmomban sem gondoltam volna, hogy hajnali negyed kettőkor fogok szoknyában krumplit keresni a domboldalban. A táborigényes játékba is be tudtam kapcsolódni, így büszkeséggel mondhatom, hogy Ferdinándtelepet önálló faluvá tettük.

Emlékezetesek maradnak a métázások is, ahol ugyan nem a mi csapatunk volt a legsikeresebb, de remekül szórakoztunk, és megrövidítettük a raktári leltárt egy métalabdával, az ugyanis „elígérte magát a legmagasabb fűznek”.

Mikor kedd reggel tudatosult bennem, hogy az az utolsó nap, az első gondolatom az volt: „Máris?” A számtalan program és élmény ellenére valósággal elrepült a kilenc nap. Az örökre plusz jelentést kapó kifejezések vagy dalok mellett olyan „apróságok” is sokáig meg fognak maradni, mint az esőben pakolás a raktárokocsiba, vagy a forgalom az M3-on, ami miatt lekéstem a vonatom. Annak viszont nagyon örültem, hogy úgy köszöntem el a többségtől: „Találkozunk KÖMT-ön!”

KREATÍV KLUB

Az őszi találkozók műhelyeinek változatosságát idéző Kreatív Klub programsorozat minden alkalmán más kézműves, illetve kreatív tevékenységet próbálhattak ki a résztvevők. Talán a foglalkozások sokféleségéből adódott az érdeklődőké is: nem ugyanazok voltak kíváncsiak az agyagozásra vagy a sajt-készítésre, mint a kreatív írásra és a lámpásfestésre, így átfogó élménybeszámolót senkitől sem várhattunk – de azért egy-egy klubdélután izgalmaiba így is bepillantást nyerhetünk.

2021. július 4. és 2021. szeptember 19.

Írta: Szlivka Andrea

Mindig érdekes és izgalmas tevékenységnek tartottam a különböző kézműves foglalkozásokat, azonban ilyen rendezvényen és eseményen soha nem vettem részt. Kisiskolás korom óta nem rajzoltam, festettem, még hobbiszinten sem. Ennek egyik oka, hogy az általános iskolai rajzórakon, kézműves foglalkozásokon soha nem sikerült a bemutatott mintadarabhoz hasonló alkotást létrehoznom: az én rajzolt napocsám nem hasonlított napra, a télapóm nem lett olyan kövér vagy szakállas, a vízfestékekkel nem tudtam bánni, mindig szétfolyt, a zsírkrétát nem szerettem. Azóta felnőttem, öregebb és bölcsebb lettem, és rájöttem, hogy nem feltétlenül kell jónak lennem valamiben ahhoz, hogy élvezzem.

A Facebooknak köszönhetően számtalan kézműves eseménnyel találkozhattam, kedvemre válogathattam a nekem tetsző tevékenységek közül, de valamiért mégsem válogattam, csak halogattam egészen júniusig: ekkor szembejött a „Kreatív Klub – hobbilámpások délutánja” esemény. A másfél éve tartó korlátozások és home office után úgy éreztem, ez kell nekem. Az sem érdekelt, hogy tudtam magamról, én biztos nem tudok olyan, de még ahhoz hasonló lámpást sem készíteni, mint ami a minták

között szerepelt – igaz, más sem, de ezt akkor még nem tudtam. A pár óra alatt, amíg lefestettem, szárítottam, majd mintát rajzoltam a két lámpásomra, nekem teljesen megszűnt a külvilág. Szét is folyt kicsit, és egyenetlen is lett a mintám, de pont ettől szép és egyedi. Mivel csak pár felesleges üvegre, akvarell- és üvegfestékre van szükség a házi mécésesek gyártásához, idén a környezettudatosság és újrahasznosítás jegyében több ismerősömnek és családtagomnak is gyártottam már mécsest. És mivel gyakorlat teszi a mestert, szerintem egyre szebb és bonyolultabb minták is születnek. A hobbilámpások délutánján megélt pozitív élmények után nem volt kérdéses, hogy a szeptemberi Kreatív Klubos eseményen, a stencilfestésen is részt fogok venni. Ez volt eddig az egyik legmenőbb dolog, ugyanis magamon hordhatom azt a pólót, amit én készítettem. A mintánál az elsődleges szempont az egyszerűség volt, ezért Gandalfot választottam. Utólag kiderült, hogy ez sem volt annyira egyszerű, mert az apró részletekre is figyelni kell, és ki is kellett vágni a mintát. Megérte, hiszen a végeredmény egy nagyon menő póló lett, amivel azóta is tudok dicsekedni, hogy ezt bizony nem vásároltam, hanem én készítettem.

2021. október 16.

Írta: Szabó Orsolya Réka

Október 16-án egy különleges Kreatív Klubon vehettek részt az érdeklődők. Az alkalom során egy cseh specialitás, a nakládánj hermelín került a középpontba, ami egy pácolt, alaposan érett (szinte rohasztott) sajt, melynek elkészítését Koppány iránymutatásával tanultuk meg.

Maga a hermelín elkészítése nem bonyolult. Szükségünk lesz magára a hermelín sajtra, mely a camembertre hasonlít nagyon, így azt is használhatunk hozzá, mi is így tettünk. Egy üvegbe olajat öntünk, melybe tarkaborsot, babérlevelet, fokhagymát és lilahagymát helyezünk szépen rétegesen, a kiválasztott sajttal. A hermelínt mindenki saját ízlése szerint fűszerezte, páran extraként chipotle chililt és rózsaborsot is tettek az egyvelegbe. Nagyon jó

élmény volt közösen elkészíteni ezt a finomságot, melyet kis kivétellel egyikünk sem készített még. De a neheze csak ezután várt ránk, mégpedig az, hogy legalább 7-10 napot várjunk arra, hogy összeérjen, és megkóstolhassuk egy kis pirítóson, mit is alkottunk. Egyébként régen a kamrában érlelték, de a hűtőben tárolva is elérhető állagot. Miután mindenki elkészült az alkotásával, még egy jót beszélgettünk egy kávé mellett a világ nagy dolgairól, és az eljövendő KÖMT-ös terveinket osztottuk meg egymással.

Nagyon szépen köszönjük Koppánynak, hogy a résztvevőket bevezette a hermelínkészítés rejtelmeibe, illetve Pillangónak és Alphának a helyszín biztosítását!

AZANULBIZAR LARP

2021. szeptember 24–26.

Írta: Mervay Bence (Orand)

Szeptember 24. és 26. között került megrendezésre a tavaly elmaradt Azanulbizar LARP (élő szerepjáték). A kerettörténet eseményei a törpök és orkok háborújának utolsó nagy csatája, az azanulbizari csata előzményeit jelenítették meg. A rendezvénynek az Észak-Börzsöny festői vidékén található Kútbereki Turistaház adott otthont.

Ezelőtt nem voltam élő szerepjátékon, de már egy ideje szerettem volna kipróbálni. A rövid időkeretnek és a számomra kedves tematikának (TÖRPÖK!) köszönhetően úgy döntöttem, most vagy soha. A felkészülés természetesen nem ment zökkenőmentesen; mindig volt valami fontosabb, így a jelmez összeállítása és a kerettörténettel kapcsolatos kutatás az indulás előtti pár napra maradt (a szakállamat persze már az idei nyári tábor óta növesztetem, de az a készülésnek egy passzív formája).

A karakterem egy törp bárd volt, így illett volna minimum egy lantot kötnöm a hátamra, de mivel még a furulyámat sem tudtam értelmes módon rögzíteni a ruhámon, végül egy másfél méteres sárga (ez volt a játékbeli törzsem, a Vasöklűek csapatszíne) sálát tekertem a nyakam köré, mert az olyan „művész”. Volt bennem némi aggodalom, hogy nem lesz elég jó a jelmezem, vagy hogy nagyon képen kellene lennem a kerettörténettel, azonban szerencsére mindenki nagyon lazán kezelte a dolgot, a lényeg a jelenlét volt és a játék élvezete.

A program péntek este kezdődött köszöntővel, eligazítással, hétköznapi és játékbeli nevek tanulásával, a főbb szabályok ismertetésével és egy már jelmezes vacsorával. Számomra meglepő módon sokan jöttek az MTT-n kívülről, ami persze mindig remek lehetőség új ismeretségeket szerezni, és minél több emberrel megismertetni az MTT-t.

Már péntek este megkaptam a feladatomat a törzsem vezérétől: be kellett épülnöm a kincstár őrségébe. Szombat reggel jelentkeztem is az illetékesnél, és mivel kiderült, hogy ketten is jelentkeztünk, az őrséget óránként váltva láttuk el. Ez azt jelentette, hogy a kincstár mellett (ami eredetileg valószínűleg egy kút volt, fatetővel és zárható ajtóval, melybe a játék során gyűrűk, ékkövek és egyéb drágaságok kerültek letétbe) vagy legalábbis látótávolságon belül kellett lenni, és jelenteni, ha bármi furcsa dolgot látunk. A feladat igen kedvemre való volt, hiszen őrség közben volt időm verseket fabrikálni (bárd voltam vagy mi a szösz), csodálni a tábort körülvevő erdőt, sőt, még beszélgetni is. Külön kiemelném Glenna anyó (ő a történet szerint Thráin király egykori dajkája) varázsdobját, amelyet beszélgetésünk után hagyott ott nekem, hogy

gyakoroljak rajta. A hangszer a hétvége alatt ragyogó utat futott be, szerintem nem volt olyan óra, amikor ne játszott volna rajta valaki.

Persze az őrség izgalmain (vagy éppen elmélázó versírásain) kívül is akadt izgalom bőven. A három törzs közül az enyém volt az, amelyekkel mindig történt valami, így akkor is a játék sűrűjében érezhettem magam, amikor örködtem. Szombat délutánra a kincstár körül is beindultak a történések. Az egész egy, az orkaktól zsákmányolt láda letéteménybe helyezésével kezdődött, majd egy éjszakai lopáson át végül Azaghâl maszkjának vasárnap délelőtti elrablásában csúcsosodott ki.

Természetesen a hétvége alatt folyamatosan ment a törzsek között és törzsen belül az intrika, az ork őrjáratok ritkítása, törp hadtestek mozgatása és persze a haditábori falatozások.

Vasárnap délelőtt került sor a döntő ütközetre az ork sereg ellen (a játék címével ellentétben a vasárnap megvívott csata nem egészen az azanulbizari csata volt, inkább csak egy azt megelőző összecsapás). Jómagam bárdként a háttérben szerettem volna maradni, és csak akkor ragadni fegyvert, ha muszáj. Helyette, hogy mégis tegyek valamit, a törp sereget bátorítottam egy sebtében írt csatadallal a dombtetőről. A csatát természetesen megnyertük, és gyógyítóinknak hála Frerinen kívül senkit nem veszítettünk el (ő Thorin testvére, aki eredetileg az azanulbizari csatában veszíti el életét, tehát valamivel később, mint ahogyan az a szerepjátékban történt).

Ekkor történt a tábor egyik legkomikusabb jelenete. A csatát polifoam fegyverekkel vívták, azonban az orkok között volt egy fáklyavívó is, akivel biztonsági okokból csak a dobókockás harcrendszert használva lehetett megküzdeni. A csatának hamar vége lett; az orkokat egy szálilig leterítették a bátor törpök – kivéve a fáklyahordozót. A csata hevében róla és kihívójáról mindenki elfeledkezett, s már mentünk volna vissza a táborba megünnepelni a nagy diadalt, amikor valaki észrevette, hogy ők még mindig a földön guggolva gurítják bőszen a kockákat, és számolják az elszenvedett sebzéseket.

A csata után még szemtanúi lehettünk, amint törzsem (a Vasöklűek) darabjaira hullik szét (ez történik, ha a törzsfőn úrrá lesz a sárkánykórság a Hét Gyűrű egyikétől), így azért a győzelem mégsem volt felhőtlen. Ez után már csak a tábor lezárása és a csoportkép volt hátra, végül pedig a rohamtempóban kivitelezett pakolás, hogy mindenki elérje a vonatot.

KÓSZÁK A KÉKEN 2021

2021. június–november

Írta: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

A KószáKommandó 2020-as kéktúra-beszámolóját úgy fejeztem be, hogy nagyon várjuk 2021 márciusát, amikor folytatjuk utunkat a Cserehátban.

2021 márciusa el is jött, mi pedig szépen engedelmesen ültünk otthon, ki home office-ban, ki karanténban – gyakorlatilag egész tavasszal. Eredetileg úgy terveztük, hogy a kéktúrákat az őszi és a tavaszi hónapokban járjuk, de mivel most a tavasz kimaradt, júniusra tettük az első ezévi szakaszt: a Cserehát nem nehéz terep, 30 fok felett is bírni fogjuk. Az ötlet a lehető legjobb volt, a dombok között árnyékos erdőfoltok, bájos falvak kísérték az utat.

Első éjszakánkat Irotán töltöttük a falu vendégházában, a délutánt a ház gyönyörű kertjében, egy kis tó partján. Másnap Rakacaszenden át Tornabarakony volt az úticél. Rakacaszenden be tudtunk menni az általában zárt református templomba, ami a középkorban épült, és az ország északkeleti részére jellemző festett kazettás famennyezete és töredékesen megmaradt falfestményei vannak. Tornabarakony apró kincs: felújított, régi házak, hagyományait őrző emberek, lelkes megmaradni-akarás érezhető benne.

A háromnapos túra utolsó napja volt a legnehezebb, ekkor felkapaszkodtunk a néhol az 500 méteres magasságot is elérő Szalonnai-hegységbe, útba ejtve a romos martonyi kolostort, amit a pálosok építettek a XIV. században.

Szeptemberben az Aggteleki-karszton folytattuk a kéktúrázást, bár első napunkon még délelőtt fél tizenegykor is a bódvaszilasi szállásunk tornácán toporogtunk, és egyre elkeseredettebben lestük a szünni nem akaró esőt. Végül úgy döntöttünk, elindulunk, bár még jócskán szakadt. Csuromvizesen kapaszkodtunk fel a karsztvidék felső peremére, és csak a Szabó-pallag táján kezdett némileg enyhülni az eső. Egy idő után a nap is kisütött, és szárazon sikerült felmennünk Szádvárba.

Következő napunk teljes egészében a karszton telt: kisebb-nagyobb erdőfoltok, zsombolyok, illatos mezők között. Jártunk az 1943 óta néptelen Derenk falu maradványai között, a naplemente aranyórája pedig már Jósavfőhöz közeledve, a Kuriszlán-fennsíkon ért bennünket.

Utolsó szeptemberi túranapunk rövid volt: csupán Jósavfőről kellett átgyalogolnunk Aggtelekre. A csoport egy része még a Baradla-barlang rövidtúrájára is bejutott, míg a többiek a szeptemberi napfényben a Baradla étterem teraszán megebédeltek.

Októberben a Borsodi-dombság lankái vártak ránk: Aggtelekről Zádorfalvára tartottunk, ahol izgalmas éjszakára

készültünk. Tudtuk, hogy szálláshelyünkön, a református parókián nincs fűtés (pedig a Borsodi-dombságban október közepén már igen hidegek az éjszakák!), és azt is, hogy a vacsorát a falu óvodájának konyháján készítik nekünk, de hogy mit, az előre nem derült ki... A vacsora (húsleves és tejföls-gombás ragu nokedlivel) finom volt, és még másnap reggelre is jutott belőle. Az éjszaka hűvös volt, bár a gondnok néni rengeteg takaróval látott el bennünket. Reggel zúzmara volt a kert bokrain. Reggeli után megnéztük az öreg református templomot, majd útra keltünk.

Fotó: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

Délelőtt kisütött a nap, igazi őszi-tarkák voltak a fák a domboldalakon, mi pedig hamar átmelegedtünk, és a szépséges Gömörszőlőre érkeztünk. Itt uzsonnáztunk, megpihentünk, és ismerkedtünk a helyi kutyákkal és macskákkal. Utunk vége aznap Kelemér volt, másnap a keleméri Mohos-tavak és a földvár bejárása után Putnokon fejeztük be a túrát.

Mivel gyönyörű, napos, hosszú ősünk volt, bízunk benne, hogy a novemberi kéktúrán sem kell megküzdennünk a jeges iszonyattal, és szerencsére így is lett. Putnokról egy ködös, hűvös reggelen indultunk, ám a városból kiérve lassan feloszlott a köd, és az Upponyi-hegység északi oldalán már napsütés ért bennünket. Talán az egész eddigi kéktúránk legszebb panorámáit kaptuk meg ezen a napon: a Három-kő-bércen, majd a Kalica-tető oldalán is boldogan néztük az előttünk-alattunk elterülő tájat.

Másnap Upponyból indultunk tovább, végigballagtunk a Lázberci-víztározó mentén (kilométereken át húzódo víztükör), és Dédestapolcsányon át Mályinkára értünk, ami már a Bükk északi oldala. A Begyeleg-kilátóban fejeztük be az ezévi kéktúránkat – és már alig várjuk, hogy tavasszal ugyaninnen felkapaszkodhassunk a hegység északi oldalán a Bükk-fennsíkra.

AZ ELSŐ (IGAZI) KÖMT-ÖM

2021. október 29. – november 1.

Írta: Jóba Kati

A teljes igazság az, hogy én azt, hogy létezik a Kreatív Őszi Művészeti Találkozó az MTT berkein belül, tavaly, 2020-ban tudtam meg. Ez azért is furcsa, mert már vagy hat éve járok MTT-s rendezvényekre, eseményekre: Tolkien Napra, Líthasra, Koccintásra. Táborban másfélszer voltam – először 2019-ben egy vendég hétvégén, utána pedig idén végig. A tábor után nagy lendülettel előkaptam *A Gyűrűk Ura* első részét, hogy „no, újra elolvasom”, és találtam benne egy képeslapot a 2004. január 3-i Tolkien Születésnapról, a hátoldalán az aznapi programokkal (főtámogató Westel), amiről így halvány emlékek be is villantak. Szóval „az MTT nem ereszt”, visszazippantott, és nem is tiltakozom ellene, sőt.

Tehát tavaly tudtam meg, hogy létezik KÖMT, amikor Kiss Tünde felkért, hogy tudnék-e a KÖMT-on, azaz az online KÖMT-ön előadást tartani („valami világvírus” volt már akkortájt, csak online lehetett megtartani). Így történt, hogy életem első KÖMT-je helyből rendhagyó volt, és három egymást követő este is Teams-előadást tartottam az állatréningekről, viszont egy másik foglalkozáson sem tudtam részt venni, mert épp dolgoztam ezeken a napokon.

Ezen bevezető után érthető, hogy nagy-nagy kíváncsisággal és (a tábor utáni „jajj, de hiányoztok mindannyian!” közismert MTT-s érzés miatt) szinte sóvárgással vártam ezt a három napot Zircen, a Reguly Antal Kollégiumban.

A műhelyek nagyon színesek voltak: énektechnika, vizuális történetmesélés, valamint rövid fantasy film forgatási módok, tengwarkalligráfia-oktatás, mítoszteremtés csinja-binja, siket- és jelnyelv érdekességei, kottaolvasási technikák várták az ezek iránt érdeklődőket. De lehetőségünk nyílt kreatívkodásra zsugorkával, kötőkeretes kötéssel, stencilfestéssel, és táskavarrásra is volt mód. Ha valaki mozgásra vágyott, mehetett kirándulni, kipróbálhatta a golfot, capoeirát, metál balettet, burlesque-et vagy az ír táncot.

Személy szerint nagyon tetszett az az alternatív lehetőség is, hogy, ha régóta szeretnél volna valamit befejezni, de nem jutott rá idő, vagy egyszerűen „csak” lazítani vágytál, de társaságban, erre adott lehetőséget a kreatív chill műhely, ahol három órán át azt csinálhattál, amit akartál. Ha mindez nem lett volna elég, kikapcsolódásra adott lehetőséget a meditációs műhely.

Én három műhelyen vettem részt: a „musical-felfedezőúton” számomra eddig ismeretlen, szép dalokban gazdag és igényesen színpadra vitt musicaleket ismerhettem meg, amelyekről jó volt több „hasonszörű” musicalbaráttal beszélgetni. A tarot-kártyáról szóló műhelyben az egy éve vett kártyámat ismerhettem meg jobban, valamint sok

érdekes apróságra és összefüggésre is fény derült számomra. És az „alfázás a társasjátékokban”-nak köszönhetően új megközelítésben láthattam a társasjátékok dinamikáját és a játékosok stílusát – eddig nem is jutott eszembe (pedig logikus), hogy önmagunk és mások megismerésére is alkalmasak, főként azok a kooperatív játékok, amelyeket (a teljesség igénye nélkül) ki tudtunk próbálni itt.

De ne feledkezzünk meg a hangulatról sem, ami egyrészt alapjáraton is nagyszerű volt, de hozzátektek a díszletek is. Az első este Kalózbálon keringőzhettünk, a dekoráció mellett sokak (nagyon kreatív) jelmezei is a tengeri rablókat idézték. A folyosó falaira a második napra QR-kódos rejtvénylapok is felkerültek, és az ezek alapján megtalálható kalóz (csoki)pénzek felkutatása a gyerkőcöknek (is) remek szórakozást adott.

Nekem a második este is remekül sikerült, ugyanis mindenhol ott tudtam lenni, ahol csak szerettem volna – és azt hiszem, nem is hagytam ki semmit az aznapi lehetőségek közül. Vidáman karaokéztunk az étkezdében, majd onnan felszaladtam a „moziterembe”. Ahogy a film végén elkezdődött a stáblista, siettem a „játékszobába”, és sikerült még biliárdoznom egy jót, majd visszacsatlakoztam a karaokéba. Nem kellett ringatni este az elalváshoz...

A másik témát a Halloween adta, hisz nem felejthetjük el, hogy a halottak ünnepe régi numenori hagyomány, így most, Dukras király 12. évében erre az ünnepre is készültünk, megemlékezve azokról, akik már megtértek Melkorhoz, az Igaz Istenhez. Ez újabb partira adott okot, amire az utolsó este kerítettünk sort. De ezt még megelőzte a bemutatóest, ami szintén változatos volt: láthattunk két táncbemutatót, látványos ledes tűzszonglörködést, hallhattunk muzsikálást és dalt, és jókat derültünk a fantasy minivideókon. A terem előtt pedig a KÖMT alatt készült kézműves tárgyakat (mintázott pólókat, helyben varrt színes táskákat) csodálhattuk meg.

A záró halloweeni partin ismét több remek jelmez képviseltette magát – én is beöltöztem éjbosszinak. A sok zeneszám, bulidal és sláger többeket a táncparkettre hívott, együtt, egyedül, ökörködve vagy dökögve, de sokan roptuk. Én közben beálltam önkénteskedni is, és onnan néztem a többieket – és pultostársammal összenézve megállapítottuk, hogy ugyanazt érezzük: hogy mennyire szeretünk itt mindenkit és ezt az egész „MTT-s miliót”, amit most a KÖMT-ön is megélhettünk.

Köszönet a szervezőknek, a műhelyvezetőknek és a résztvevőknek ezekért az élménydús napokért!

A TOLKIEN AKADÉMIA RÓL

2021. szeptember–december

Írta: Vágusz Milán

„Aki keres, majdnem biztosan talál, csak nem éppen mindig azt, aminek a keresésére indult” – olvashatjuk *A hobbit*-ban. Én tavaly indultam keresésre, és sokkal többre leltem, mint reméltem.

Mi is a Tolkien Akadémia? A Magyar Tolkien Társaság és a Károli Gáspár Református Egyetem együttműködése, egyetemi kurzus hallgatóknak és a Facebookon szabadon elérhető előadás-sorozat J. R. R. Tolkien modern mítoszteremtéséről és Középfölde világáról. A sorozat tudományos igényű, széles körű, alapos kitekintéssel irodalomra, történelemre, földrajzra, filozófiára, teológiára; egy olyan kurzus, amely nem csak egyetemi tárgyként állja meg a helyét, de az igényes szórakozásra vágyóknak is ideális lehet.

Tavaly, igaz kíváncsian, de a legcsekélyebb elvárásokkal kezdtem neki a Tolkien Akadémia online előadásainak. Tolkien műveinek nagy kedvelője voltam mindig is, írásai kiemelt helyet foglalnak el a könyvespolcunkon, de a könyvek feldolgozásai (filmek, játékok stb.) is kedvesek voltak a szívemnek.

Korábban a Magyar Tolkien Társaságot alig, a képzést viszont egyáltalán nem ismertem, és csak a Facebookon találtam rá teljesen véletlenül.

A véletlen találkozás hosszú útra vezetett. Családi körben immár második éve vagyunk a sorozat hallgatói, és elvértve fordul elő, hogy kihagyunk egy előadást. Hiába az ismétlődés, a jól ismert téma, J. R. R. Tolkien mítosza olyan gazdag és mély értelmű, annyi a mögöttes tudás, életrajzi ihletés, amely át- és áthatja Tolkien alkotásának szövetét, hogy mindig találni benne újdonságot, korábban jelentéktelennek tűnő összefüggést, vagy csak egyszerű érdekességet, ami miatt ennyi idő után sem válik unalmassá az előadás-sorozat. Természetesen az alapvető dolgok változatlanok, de számos részletre kapjuk fel a fejünket ennyi idő után is. Legutóbb az elkerülhetetlen sors és a halandóság motívuma volt ilyen, Gilgames hiábavaló halhatatlanságkeresésétől a görögök anankéján (a megfellebbezhetetlen sorsszerűség) át Kullervo történetéig: ez jelenik meg Túrin Turambar életében is. Ennyi, egymástól – időben és térben is – távoli kultúra mítoszaiban előforduló, valójában összekapcsolódó motívum (újra)felfedezése izgalmas adaléka a kedd estéknek. Személy szerint az ilyen mintákat kedvelem legjobban Tolkien munkáiban is: nemcsak a saját

történelmünk során felbukkanó példák ezek, de felszínre törnek Középfölde saját történetében is.

Mivel Tolkien mítoszteremtése elsősorban Anglia mítoszához pótolná, nem véletlen a sok történelmi vonatkozás, épp ezért vonultatja fel a kurzus a kapcsolódó tudományok eredményeit. Mindegy, hogy ókori mítoszokra, történelemre vagy irodalmi emlékekre, a finn hagyományokra, csillagászatra vagy épp az I. világháború – Tolkien által is megélt – poklára gondolunk, a tudományos igény állandó jellemzője a képzésnek.

Amellett, hogy a mai világban igényes kikapcsolódás, a Tolkien Akadémia nem unalmas professzorok tömény, ne-

hezen emészthető szakmai fóruma: Füzessy Tamás előadónak hála jól érthető, humoros és szórakoztató. A téma mellett ez a legnagyobb erénye.

Úgy gondolom, hogy tanulóként, az egyetemen valószínűleg mást jelentene az Akadémia, de külsős hallgatóként, a téma iránt érdeklődő laikusként hétről hétre várt, remek kikapcsolódás.

A jelenlegi, pandémiával terhes helyzetben az online képzési forma kézenfekvő, nem kell feladnunk az otthon kényelmét sem, ahogy a korábbi adások visszanezésének lehetősége is adott, a kimaradt előadások egyszerűen pótolhatóak.

Bár a Magyar Tolkien Társaság tagjai és a Tolkien Akadémia szervezői (még) nem kínáltak fel egyetlen aranyat sem Smaug kincséből, én mégis arra biztatnék mindenkit, hogy vegyen részt az előadásokon. Külsős hallgatóknak semmiféle kötelezettséggel nem jár, a Facebook-eseményt nézheti, hallgathatja bárki. Aki kicsit is érdeklődik a téma iránt, netán Tolkien mellett más irodalmi vagy történelmi érdeklődése is van, jobb, igényesebb kedd esti elfoglaltságot nem is találhatna.

„Nem minden vándorút céltalan” – írja Tolkien. Ha kalandként vagy efféle vándorútként tekintek arra az időre, amit az Akadémiával töltöttem, egy dolog egészen biztos: még közel sem ért véget. Az egyetemi félév, majd a kurzus második feléve is számos lehetőséget kínál. Számomra ezek apró menekülőutak is olykor, ösvények, amelyek egy mitikus fantáziabirodalomba vezetnek, ahol még sosem jártam, ám mégis honvágyat képes okozni. Egy csodálatos birodalomba, ahová az ember hazajár és mindig visszatér.

Kép: Magyar Tolkien Társaság [Facebook]

SZERVEZŐKÉPZÉS: PÉNZÜGYI GYORSTALPALÓ

2021. november 21.

Írta: Molnár Dalma

Az idei szervezőképzésen a pénzügyek kezelésének rejtelmeibe kaptunk betekintést. Nekem eddig nem nagyon volt tapasztalatom ilyen téren, így nagyon érdekes volt belelátni, hogy mi mindenre kell odafigyelni például egy tábor-szervezésnél. Először Éogil tartott előadást a költségvetési tervről, hogy hogyan is néz ki, minek kell szerepelnie benne, és mire kell odafigyelni, amikor egy ilyen készítünk. Nagyon tetszett, hogy megnéztünk konkrét költségvetési terveket és elszámolásokat a korábbi évekből, mert így sokkal könnyebb volt értelmezni és átlátni az információkat. Miután átbeszéltük az alapvető dolgokat, csoportokra bomlottunk, és kidolgoztuk egy-egy program (pl. tavaszi találkozó, KÖMT) költségvetését. Ez szerintem nagyon jó ötlet volt, egyrészt mert így egyből kipróbálhattuk magunkat, másrészt mert a csoportmunkák mindig emlékezetesebbé teszik a tanulást. Miután mindenki elkészült, közösen megnéztük az eredményt, és átbeszéltük, hogy mit csináltunk jól, és mit rontottunk el.

Fotó: Deák Adrienn (Pillangó)

A képzést Sebcsaba előadása zárta, amelynek témája az elszámolás volt. Bevallom, ez kicsit nehezebbnek tűnt, mint a költségvetési terv, de lehet, hogy csak azért, mert eddigre már elfáradtam annyira, hogy kevesebb információ maradt meg ebből a részből. Összességében nagyon jól éreztem magam, mint MTT-s körökben általában, és úgy érzem, elég hasznos tudást kaptam a képzésen, ami még jól fog jönni a jövőben, úgyhogy köszönöm a szervezőknek a szervezést, és a többi résztvevőnek a jó hangulatot!

MTT PIAC ÉS KÖZÖSSÉGI DÉLUTÁN

2021. november 27.

Írta: Donáth Lili (Somnia)

Mit is várhatunk egy MTT-eseménytől? Amit biztosan: az egy négyzetméterre jutó kedélyes, kissé zakkant, kreatív emberek száma magasabb, mint bárhol másutt.

A minap piacot szervezett az MTT, ahová vihettünk eladásra készített alkotásokat, de akár kiolvasott és továbbadásra szánt könyveket is.

Az MTT piac „intellektuális kaland” hangulatát már az is megalapozta, hogy a Terézvárosi Gyermekkönyvtárban került megrendezésre. (Jómagam reménykedtem benne, hogy több pénzzel távozom, mint ahogy érkeztem, és nem pedig kevesebbel. Gondolom, felesleges mondanom, hogy ezt az elhatározásomat nem sikerült betartanom.)

Azt imádom a könyvtárakban, hogy igazi labirintusok, és sosem tudni, ki bukkan elő a polcok mögül, vagy kivel ütközünk össze a következő pillanatban. Voltak, akik a kíváncsi szemek elől a könyvespolcok mögé rejtőzve társasoztak, és ezen titokzatos sarokban volt érdemes megkeresni Jóna Katit is, ha valaki alá akarta íratni vele *Cinegemese* című könyvét.

A kínálat igazán nagyon izgalmas, változatos volt. Nehéz volt Narb ékszereinek vagy Adanedhel pirogravírozott dobozkáinak és kerámiáinak ellenállni. A bejáratnál lehetett a régi könyvek között válogatni, a választékot sajátjaimmal is növeltem.

A vetítés, ami tábori videókat, a *Fehér Harry Pottert* és a *Gondolin bukása visszavág 2-t* is tartalmazta, kifejezetten érdekes és szórakoztató élményt nyújtott. Miután én még eléggé zöldfülűnek számítok a társaságban, izgi volt a „régidőkben” készült felvételeket nézni és beazonosítani az ismerős arcokat, vagy éppen a szereplők mostani énjének kommentárjait figyelni. Egyes felvételeknél külön élvezetes volt fő reakcióit nézni, hát még a hozzá fűzött véleményeit hallani. Ha szabad így fogalmaznom, számomra van egyfajta „ösi” hangulata az MTT-nek: olyan lenyűgöző, hogy mennyi ember fordult már meg benne.

Az igazat megvallva – bár a társaságnak és a szervezésnek hála újból el tudtam varázsolódní – a piacot még kiforratlannak éreztem. Kell még egy kicsivel több élénkség ennek az eseménynek.

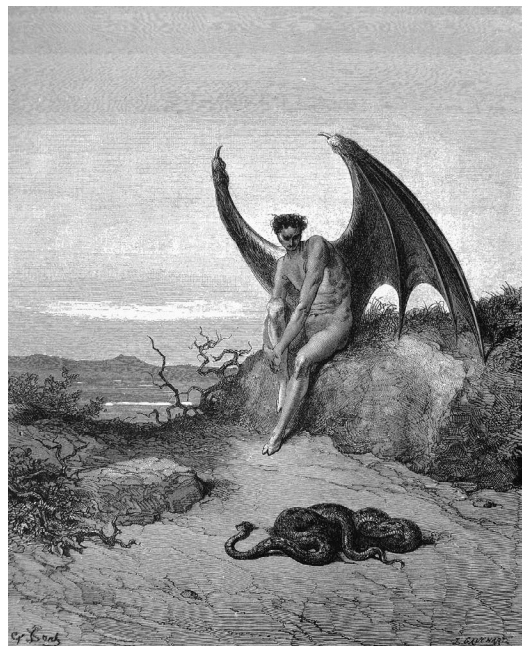
MELKOR, A LEGYŐZÖTT

Írta: Miklós Zoltán Hunor

A Biblia első tizenegy fejezetét (1Móz 1-11) Őstörténetnek nevezzük. Ebben találhatóak meg a zsidó–keresztény világnézet alapjai: honnan származik az ember, honnan ered a rossz, hogyan alakultak ki a nyelvek, a sokszínűség... Semmiképp sem jó gondolat ezeket szó szerint venni, történelmi tényként kezelni, sokkal inkább „tanulságos” történetekként kell értelmezni. Istenről tanítanak. Tolkien *A szilmarilok* megírásával az Őstörténetbe helyezkedett bele a maga mítoszával, amely szintén üzenettel bír, és amely ennek a tanulmánynak a témája.

A bibliai Őstörténet központi üzenete közvetlenül az ember bukása után hangzik el, és a Sátánnak szól, aki kígyó képében jelent meg. Neki ítélet lett, az embernek azonban örömhír, éppen ezért nevezik „ősevangéliumnak” (a görög evangélium szó „örömhírt” jelent). Ez a rövid prófécia ott lebeg az ószövetségi történetekben, és reményt ad az embernek: „Ellenségeskedést támasztok közted és az asszony között, a te utódod és az ő utódja között: ő a fejedet tapossa, te pedig a sarkát mardosod.” (1Móz 3,15) Vagyis eljön majd az asszony „utódja”, aki bár meghal, de ezzel legyőzi a kígyót.

Ez az egyik legfontosabb mondata az Őstörténetnek, hiszen később majd Jézus fogja betölteni ezt a próféciát. Ugyanez a prófécia jelenik meg *A szilmarilok*ban Ilúvatar Melkornak mondott ítéletében, bár ebben nincs utalás konkrét személyre, és míg a Bibliában ott van már az ember és kész a teremtett világ, *A szilmarilok*ban Ilúvatar mellett csak az ainuk vannak, a világ még csupán a Muzsikában létezik. Így hangzik Tolkien ősevangéliuma: „És te,

Gustave Doré: Lucifer [Wikipedia Commons]

Melkor, látni fogod, hogy nem játszatsz egyetlen olyan dallamot sem, amelynek ne bennem volna a végső forrása, s hogy ellenemre senki sem változtathatja meg a muzsikát. Mert aki ezt próbálja, csupán eszköz lesz a kezemben,

hogyan olyan, még csodálatosabb dolgokat teremtek, amelyekre ő nem is gondolt.” Ebből a szemszögből nézzünk rá most a gonosz lényére!

A jó és a rossz

Tolkien műveit olvasva feltűnő, hogy mennyire élesen válik szét a jó és a rossz. Scott A. Davison szerint „A Gyűrűk Ura a jó és a gonosz harcáról szóló történet.” (A Gyűrűk Ura filozófiája) Bár Tolkien világát kritizálták abból a szempontból is, hogy a „gonosz” karakterek nem is annyira gonoszak, erről Tolkien azt írta: „A történetemben nem az Abszolút Gonosszal foglalkozom. Nem hiszem, hogy ilyemi létezne, mivel ez egyenlő a Semmivel.” (183. levél) Ezek után feltehetjük a kérdést, hogy pontosan mi a jó és mi a gonosz? Füzesy Tamás így fogalmazza meg: a jó „az Isten (Ilúvatar) teremtő akaratát és szándékát követő, azt kibontakoztató magatartás, a rossz pedig a szabadság adományát az isteni szándék elferdítésére, eltorzítására irányuló indíttatás.” A Tolkien műveiben szereplő karaktereket nem mindig lehet besorolni a jó vagy a rossz kategóriájába, már csak azért sem, mert többjük komoly személyiségfejlődésen megy át. Példaként nézzük meg Gollamot, akinek a története egy gyilkossághoz kapcsolódik, ami után szép lassan elveszíti önmagát. Végig a Gyűrű érdekli őt, de egy ponton kezd visszatérni a régi énje. Vagy mondhatnánk azt is, hogy a személyisége jó oldala kezd előtérbe kerülni. Mindent Frodó kedvessége hozza ki belőle, azonban Gollam nem tud szabadulni a „sötét oldalától”. És Frodó? Egyértelműen a „jók” közé tartozik, mégis mi lett volna, ha a „rossz” Gollam nincs ott a Végzet Hegyénél? Vagy gondoljunk a szerencsétlen Grímára, akinek ott volt a szemében a megbánás, amikor Théoden könyörületet tanúsított. Nem lehet minden esetben szétválasztani a jót és a rosszat, hiszen már a Nagy Muzsikában sem váltak külön, együtt szólt az oda nem illő dallam a szép dallammal. Ez pedig már Tolkien világnézete. Valójában reálsan akarta tükrözni a világunkat, ahogyan Birzer is mondja: „A Gyűrűk Ura történetében Tolkien élénk képet tár élénk a gonosz természetéről. Ha gondosan megvizsgáljuk ezt a képet, jobban megérthetjük a bennünk és a világunkban rejlő rosszat, és talán feltehetjük vele a harcot.”

A bibliai karaktereknél sincs ez másképp. Sámson Izrael egyik bírása volt, akit a nők megbabonáztak. Ahelyett, hogy szabadságot hozott volna a népnek, szolgaságba került. Ő, akinek a hajában volt az ereje, ellágyult, és az egyik szeretője levágta a hosszú haját, élete végén pedig cirkuszi mutatványokra kényszerült, vakon. Ekkor

hangzott el utolsó imádsága, hogy az Úr még egyszer adja vissza neki az erejét. A visszakapott erővel pedig megölt rengeteg filiszteust. Az emberben ott van a harc, hogy a jót vagy a rosszat tegye saját belátása szerint. Saul király például mindenben Isten akaratát követte. Egy idő után azonban eltért Istentől és engedetlen lett, élete pedig csúfos véget ért. Helyét az igaz Dávid király vette át, aki „Isten szíve szerint való férfi volt”, Jézus egyik őse. Mégis, egyszer meglátott egy nőt meztelenül fürdeni és megkívánta, majd miután kiderült, hogy tőle várandós, a nő férjét a harcmezőn az első sorba állította, hogy meghaljon. Ez volt az a Dávid, akire egész Izrael példaként tekint. Tehát a Biblia sem kategorizál egyértelműen. Egyértelműen jó csak Isten. Ezért is kéri Jézus, hogy ne mi ítélkezzünk az emberek felett. Honnan tudhatnánk, hogy mi vezetett valakit oda, ahol épp most van? Jézus könyörületet mutatott mindenki iránt, hiszen Isten minden teremtménye jó. Egyértelműen rossz csak a Sátán, aki kezdetben szintén jó volt. De pontosan ki is ez a Sátán?

Maga a *sátán* szó az Ószövetségben fejlődésen megy keresztül. A héber szónak két fő jelentése van: *ellenség* és *vádló*. Eleinte köznévként szerepelt, és általában pozitív személyre utalt (például az „Úr angyalára”, aki megállította Bálám szamarát). Arra is használták a *sátán* szót, aki rossz haditanácsot adott, ezzel félrevezetve egy országot. Az Újbabiloni Birodalomban voltak olyanok, akik a király védelmében kémkedtek, majd amiket láttak, titokban jelentették, és így *vádlóként* léptek fel a tettesekkel szemben – a *sátán* ez esetben is pozitív jelző volt. Hóseás könyvében is szerepel a *sátán* szó egyik formája, a *masztéma*, viszont itt már negatív szerepben: ő volt az, aki gáncsolta a próféta munkáját, és gyűlölködött. Itt már annak a Sátánnak a funkciója és feladata rajzolódik ki, akit mi is ismerünk az újszövetségi tanításokból, aki Istent negatív módon mutatja be az embernek és fordítva: Isten előtt vádolja az embert, vagyis itt az ellenség és a vádló szerep már egyszerre jelenik meg. Ezek a szó előzményei, az Újszövetségben már csak negatívvan jelenik meg mint *ellenség* és *vádló*.

Görögül a Sátánnak két megnevezése van: a *diabolosz* szintén „vádlót” jelent, az *apollion* pedig „rombolót”. A Biblia azt tartja a Sátánról, hogy ő a „bűn szerzője”, továbbá ő a feje az elbukottaknak, „e világ fejedelme”, „e világ istene”, de nem irányítja, hanem csupán uralja ezt a gonosz világot annyira, amennyire az erkölcsileg elszakadt Istentől. Ezt Walter Kasper így fogalmazza meg: „Az ördög olyan alak, akinek valósága az alaktalanságban, a lényege a zűrzavarban és a személytelenségben mutatkozik meg.” A Biblia alapján azt mondhatjuk, hogy a Sátán nem egy erő vagy energia, hanem egy személy.

Keresztény hitünk szerint a rosszat nem Isten teremtette és nem is egyszerűen a jó hiánya, hanem „a teremtésben kapott szabadság gonosz használatából” fakad. Barth ezt hívja „döntési szabadságnak”, ami alatt azt érti, hogy lehetőségünk van dönteni az engedelmesség mellett vagy ellene. A Sátán gonoszúsága tehát megromlásból származik, azaz kezdetben ő is jó volt. Hogy mikor romlott meg, azt nem tudjuk, csak találgatások vannak. MacArthur azon a véleményen van, hogy a Sátán az 1Móz 1,31 előtt még jó volt, hiszen akkor azt mondta Isten a Teremtésre, hogy „jó”, de a Bűnesetnél már gonoszként van ábrázolva a kígyó képében. Összességében tehát biztosan azt tudja kimondani a dogmatika, hogy a Sátán kezdetben Isten egyik jó teremtménye volt, aki megromlott; sőt néhány bibliai könyv utalása alapján azt is hozzátehetjük, hogy kezdetben angyal volt. Pál apostol így ír: „maga a Sátán is a világosság angyalának [Lucifer] adja ki magát” (2Kor 11,14).

A szó fejlődése és az egész téma homálya miatt nehéz meghatározni a Sátán lakóhelyét. Jób könyvében még úgy van ábrázolva, mint aki a mennyben van Istennel együtt, hasonlóan Zakariás prófétánál. Az Újszövetségben már azt olvassuk, hogy Jézust a pusztában kísértette meg. Lukács evangéliumában egy fordulóponton olvashatunk: „Láttam a Sátánt villámként leesni az égből.” Az derül ki ebből, hogy egy mennyei helyen volt, de levettetett. A Sátán állomáshelyeit így tudjuk behatárolni: 1) mennyei udvar; 2) ősi bukás után „mennyei helyeken”; 3) jelenleg a földön; 4) jelenkor vége felé levettetik a mélység börtönébe ezer esztendőre; 5) egy kevés ideig ismét a földön; 6) a legvégén pedig tüzes és kénes tóba vettetik. Luther leírja a személyes tapasztalatát vele kapcsolatban: „közelebb van hozzánk, mint a kabátunk, vagy a bőrünk. Ott húzódik meg önzésünkben, szeretetlenségünkben.”

A világeért folyó háború

Mint korábban láttuk, a Sátán feladata – többek között –, hogy átkozza az Istent, harcoljon ellene, elválasszon Tőle minket, Isten hatalmára törjön, félrevezessen, gonoszságra buzdítson, a széppel vakítson el. Török István teológus így foglalja össze a szerepét: „A Biblia a Sátánról úgy beszél, mint a leghatalmasabb ellenségről. Mindenre elszánt, merészségben és ravaszságban, kitartásban és gyorsaságban fáradhatatlan, mindenféle harci szerszámmal bőven felszerelt, s a gonosz lelkek seregével rendelkezik. Úgy férközik hozzánk, hogy csábító csalárdságaival Isten igazságát ostromolja. A nagyobb jóval kecsgetve ráígér Isten ajándékaira, kételyt támaszt Isten iránt, tévelygésbe bonyolít, gyűlölséget kelt, engedetlenséget szít Isten akarata ellen, hogy Isten országát megdöntse s az embert magával együtt rántsa a kárhozatba.”

Bár a Sátán küzd ellenünk, és azt szeretné, hogy a címe örökre megmaradjon, hogy ténylegesen ő legyen „e világ fejedelme”, mégsem fog ez így sikerülni, ugyanis Isten tulajdona minden, mert Ő teremtett mindent, szabad akaratából, nem kényszer hatására: „Mert hat nap alatt alkotta meg az Úr az eget, a földet, a tengert és mindent, ami azokban van, a hetedik napon pedig megpihent.” Isten a világgal szabadon rendelkezik, és nem része annak, hanem különálló, független istene. Ezért a kereszténység szemben áll a monizmussal (hit abban, hogy minden egylényegű) és a panteizmussal (minden Isten) is, ugyanis szerinte Isten világlefetti: benne van mint ok és fenntartó, de nem mint rész. Így a természet erőit a kereszténység nem keveri össze az istenségekkel.

A Sátán bukott léte már közvetlenül a Bűneset után egyértelmű az ősevangéliumból. A Sátán már itt elveszítette a lázadásával indított háborút. Látszólag még mindig tart a hatalma a földön, ugyanis „a Sátán hadai a híveket háborúsággal gyötrik, megzavarják, rettetgetik, meg is sebzik, de le nem győzhetik”. Mégis Karl Barth úgy nevezte őt, hogy a „semmis”, ami szintén az előbbi gondolatra utal: a döntő csatát már el-

Kép: Juhász Ernő és Haász Petra [Művészeti Pályázat 2020]

veszítette, és a sorsa meg van pecsételve, létének megszűnt az érvénye. Kallas nagyon jól fogalmazza meg: „az egész Ószövetség Sátánról szóló tanítását két szóban össze lehet foglalni: jelentéktelen – és szolga.” Hiába próbálta magát Isten fölé helyezni, megmaradt teremtménynek. Jób könyvében ez nagyon jól kirajzolódik: miközben Isten és a Sátán Jóbról beszélgetnek, azt figyelhetjük meg, hogy a Sátánt korlátozza Isten akarata. Semmit sem tehet önállóan. A Bűnesetnél is csak egy kérdőjelet tett a kijelentés végére, csak egy féligazságot mondott, egy árnyalattal tette sötétebbé Isten mondatát. (Így hangzott az eredeti parancs: „A kert minden fájáról szabadon ehetsz, de a jó és rossz tudásának fájáról nem ehetsz...” A ferdítés pedig kérdés formájában hangzott el: „Csakugyan azt mondta Isten, hogy a kert egyetlen fájáról sem ehettek?”) Kálvin így fogalmaz: „A Sátán semmit sem tehet Isten akarata és engedélye nélkül.” Pál apostol pedig így ír a Sátán jövőjéről: „A békeesség Istene pedig összezúzza a Sátánt lábatok alatt hamarosan.”

Ezekből már nagyon is látszik a párhuzam a Sátán és Melkor között. Melkor neve is egyfajta „fejlődésen” megy keresztül, hiszen az eredeti jelentése: „hatalomban teremtett”. Később az eldák úgy hívták, hogy „a világ sötét ellensége”, mások a Nagy Ellenségnek, ő magát a Világ királyának. Hasonlóan a Sátánhoz, Ilúvatar alkotta, aki nem rossz szerepet szánt neki, hanem ő használta fel erre a saját szabadságát. Mégis mindaz, amit tesz, vagy próbál tenni, a Nagy Muzsika része.

Melkor, a legyőzött

Melkor a legnagyobb volt az ainuk között – ugyanúgy, ahogyan a Sátán az angyalok között. Ilúvatar nem teremtette őt rossznak. Elrond ezt mondja a Tanácsban: „Kezdetben semmi gonosz nem volt.” Birzer így foglalja össze: „Morgoth is tisztán jónak lett teremtve, teljes szeretettel. Sőt,

Ilúvatar több ajándékot adott neki, mint más élőlénynek. De Morgoth többet akart. Nem elégedett meg azzal, hogy énekeljen Ilúvatarnek Arda teremtéséről, elhatározta, hogy teremt egy saját világot, ahol ő maga lesz az isten. A büszkesége lett a veszte és így vált az ördöggé. A lázadása után Morgoth hatal-

ma egyre nőtt a pusztításban és rombolásban.” A romlás tehát akkor kezdődik, amikor a teremtményt jobban érdekli saját maga, mint Isten. A bűn a büszkeség. Mégis azt látjuk, hogy – ahogy Lewis írja – „azok, akik nem akarnak Isten gyermekei lenni, az eszközei lesznek.” Tolkien is összehasonlítja a Sátánt Melkorral: „Nem gondolom, hogy bármely »értelmes teremtmény« teljesen rossz lenne. A Sátán elbukott. A mítoszomban Morgoth még a fizikai világ teremtése előtt elbukott.” (183. levél)

A gonosz munkáját mi sem mutatja jobban, mint amikor a másodkorban Sauron a númenoriakkal elhítette, hogy Ilúvatar egy hamis isten, és az igaz isten Melkor. Sauron az Ősi Sötétségről beszélt: „S a világ abból lett teremtve. Mert egyedül a Sötétség méltó az imadásra, s belőle az Úr alkothat még további világokat is, hogy azoknak ajándékozza őket, akik őt szolgálják, így aztán hatalmuk növekedése sohasem ér véget.” Arra a kérdésre pedig, hogy ki a Sötétség Ura, ezt feleli: „Az, akinek a nevét mostanában

nem ejtik ki, mert a valák rászedtek benneteket vele kapcsolatban, amikor Eru nevét említették elsőként, azét a fantomét, akit maguk teremtettek szívük ostobaságában [...] De győzni fog még az igazi uruk, s ő majd megszabadít titeket ettől a fantomtól; a neve pedig Melkor, Mindenek Ura, Szabadság Adója, s ő erősebbé fog tenni benneteket a valáknál.” Így működik a vádló Tolkien világában. Vádolja a szerető Ilúvatart. C. S. Lewis, Tolkien egyik legjobb barátja írt az ördögről egy könyvet, amit Tolkiennak címzett. Ebben az ördög módszereit mutatja be nagyon kreatív módon. Az egyik fejezetben az olvasható, ahogyan egy fehér lapot sötétít be az ördög egészen addig, amíg teljesen fekete nem lesz. Mindezt úgy teszi, hogy csak egy nagyon kis árnyalattal sötétebb festéket használ, mint a fehér, és ezzel festi át a lapot. A másik nap még egy kicsivel szürkébbet használ. Így az embernek fel sem tűnik az, hogy az a bizonyos lap már nem hófehér. Sauron így rontotta meg a númenoriakat. Minden nap csak egy kicsivel festett szürkébbet. Hiszen, ha a gonosznak nagyon csúnya és egyértelműen gonosz megjelenése van, akkor gyanakodni fog az ember, és ellenáll. Azonban a gonosz csele abban áll, hogy szépnek álcázza magát, hogy nem tűnik annyira rossznak, mint ahogy elképzeltük. Az ellenség sorsa viszont meg van pecsételve, még akkor is, hogyha ez a világ már romlott: „Morgotht magát pedig a valák kitaszították az Éjszaka Kapuján a Világ Falain túlra, az Időtlen Ürességre; [...] Ám a hazugságok, amelyeket Melkor, a hatalmas és átkozott, Morgoth Bauglir, a Félelem és Iszonyat Ereje ültetett az emberek és a tündék szívébe, olyan magvak, amelyek nem pusztulnak el, s el nem pusztíthatók; s mindig újra és újra rügyet bontanak, és sötét gyümölcsöket teremnek a világ végezetéig.”

Kép: © Eric Faure-Brac [facebook.com/236311636414340]

Látszik, és tudja is Melkor, hogy veszített, és hogy esélye sincs Ilúvatarral szemben. Hiszen hallotta a dallamokat, ahol mindig Ilúvatar „győzött”. Mégis megtesz mindent, hogy belesúfítson. Küzd az emberek megrontásáért, küzd, hogy a teremtményeket elszakítsa a Teremtőtől, hogy újra és újra büszkeségre indítsa az emberi szívet. Olyan, mint a halálra sebzett vad. Mandos második próféciájában az áll, hogy a világ végén el fog bukni a gonosz. El kell buknia, mivel nem két hasonló erő küzd egymással, hanem a teremtmény próbálkozik a Teremtővel szemben. Jézus ezt mondja: „A haszontalan szolgát pedig vessétek ki a külső sötétségre: ott lesz majd sírás és fogcsikorgatás.” Ez lett a sorsa a szolgá Melkornak, vagyis a Sátánnak is.

Tolkiennál nagy szerepet kap Melkor és munkája sorsa, hiszen Tolkien életében fontos motívum a remény. Mindent hiába tesz Melkor, mivel minden tette egy terv része. Elevenítsük fel megint azt a bizonyos „ősevangéliumot”: „És te, Melkor, látni fogod, hogy nem játszatsz egyetlen olyan dallamot sem, amelynek ne bennem volna a végső forrása, s hogy ellenemre senki sem változtathatja meg a muzsikát.” Hiába a gonosz minden próbálkozása, ő csak egy eszköz Ilúvatar tervében. Sőt! Ilúvatar a Melkor által bekövetkező romlást ráadásul nem csak kijavítja, hanem sokkal jobbat alkot, mint eredetileg, ugyanis amikor Melkor dallama erősödik, Ilúvatar még szebbet hoz létre, és mindez háromszor is megismétlődik. Ilúvatar sohasem hagyja magára a Földet. Tolkien Lewisnak egyszer ezt ahhoz hasonlította, mint amikor Isten megkeresi az egy elveszett bárányt és otthagyja a kilencvenkilencet. Ennyire szereti a földet és annak lakóit. Mindegy, hogy az emberiség mennyire vált gonosszá, és tagadja meg Istent, Ő hűséges marad. Eszünkbe juthat József a Bibliából, akit a testvérei kútba dobtak, majd rabszolgáskorba került Egyiptomban. Itt felemelkedett, és mint az egyik legbölcsebbnek, hatalma volt az élelem elosztásában. Ez

mentette meg a családját az éhenhalástól. József így foglalja össze a történeteket a testvéreinek: „Ti rosszat terveztetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt, hogy úgy cselekedjék, ahogyan az ma van, és sok nép életét megtartsa.” Pál apostol szavai igazzá válnak ebben a kijelentésben: „Azt pedig tudjuk, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál, azoknak, akiket örök elhatározása szerint elhívott.” Ebben a tolkieni értelmezésben is jól megmutatkozik a keresztény reménység, az, hogy bármilyen nyomorúságunk van, vagy bármilyen szenvedést kell átélnünk, egy nagyobb tervben vagyunk benne, mint amit mi átláthatunk, de egy szerető Isten kezében vagyunk. Ez az egy szó, hogy „de” az, amibe reménnyel kapaszkodhat az ember, ha olvassa a Bibliát vagy A szilmarilokat.

A keresztény ősevangélium Jézusban lesz láthatóvá, és a világ végén teljeseedik be. Mint látjuk, a tolkien-i ősevangélium talán nem ennyire konkrét, nem egy személyről szól, hanem sokkal inkább átfogó, a gonosz, a rossz munkájára vonatkozik. Azonban a lényege a kettőnek ugyanaz: Isten, vagyis Ilúvatar a leghatalmasabb, nem hagyja, hogy a gonosz győzedelmeskedjen, mindent a kezében tart, van terve a világgal és benne az emberrel. Ez az üzenet, ha nem is konkrétan, de ott van Középfölde történelmében, láthatjuk a történetekben és a karakterekben.

Ez az írás ugyanannak a szakdolgozatnak a részét képezi, amelyből a Lassi Laurië 2021. januári számában már megjelent egy szakasz A bibliai és a tolkien-i teremtés címmel.

Források

- Barth, Károly: *Kis dogmatika*. Országos Református Missziói Munkaközösség, Budapest, [1948].
- Bassham, Gregory (szerk.); Bronson, Eric (szerk.): *A Gyűrűk Ura filozófiája*. Édesvíz Kiadó – Bestline, Budapest, 2004.
- Berkhof, Louis: *Systematic Theology*. The Bath Press, Bath, 2003.
- Birzer, B. J.: *J.R.R. Tolkien Sanctifying Myth Understanding Middle-earth*. ISI Books, Wilmington, 2002.
- Chance, Jane: *Tolkien the Medievalist*. Routledge, London, 2003.
- Culver, R. D.: *Bibliai, történeti és rendszeres keresztény teológia*. Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2010.
- Drout, Michael D. C. (szerk.): *J.R.R. Tolkien Encyclopedia*. Routledge, New York, 2007.
- Gál Ferenc: *Dogmatika*. Apostoli Tanszék Kiadó, Budapest, 1990.
- Garbowski, Christopher.: *Recovery and Transcendence for the Contemporary Mythmaker, The Spiritual Dimension in the Works of J.R.R. Tolkien*. Walking Tree Publishers, Zurich-Bern, 2004.
- Gyökössi Endre: *Az Őstörténet*. Szent Gellért Egyházi Kiadó, Budapest, 1994.
- Kaiser, W. C.; Little, D. G.: *Biblical Portraits of Creation*. Weaver Book Company, Wooster, 2014.
- Kallas, James: *The Real Satan*. Augsburg Publishers, Minneapolis, 1975.
- Kálvin János: *Institutio*. Kálvin János Kiadó, Budapest, 2014.
- Karasszon István: *Az Ószövetség varázsa*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2004.
- Kasper, W.; Lehmann, K.: *Teufel, Dämonen, Besessenheit*. Grünewald, Mainz, 1983.
- Lewis, C. S.: *A Preface to Paradise Lost*. Oxford University Press, New York, 1969.
- MacArthur, John: *The MacArthur Study Bible*. Thomas Nelson Publishers, Nashville, 1997.
- Martinez, Michael: *Beware That Baker in the Kitchen!* Elérés: <https://middle-earth.xenite.org/beware-that-baker-in-the-kitchen/> Letöltve: 2020. 04. 09.
- Martinez, Michael: *Could Melkor Ever Become as Powerful as Ilúvatar?* Elérés: <https://middle-earth.xenite.org/could-melkor-ever-become-as-powerful-as-iluvatar/> Letöltve: 2020. 04. 09.
- Martinez, Michael: *Why Would Melkor and Sauron Rebel Against Ilúvatar?* Elérés: <https://middle-earth.xenite.org/why-would-melkor-and-sauron-rebel-against-iluvatar/> Letöltve: 2020. 04. 09.
- Müller, G. L.: *Katolikus dogmatika, a teológia tanulmányozásához és alkalmazásához*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2007.
- Pödör Dóra (szerk.), Nagy Andrea (szerk.), Füzesy Tamás (szerk.): *J. R. R. Tolkien – Fantázia és erkölcs: a Magyar Tolkien Társaság jubileumi tanulmánykötete*. Magyar Tolkien Társaság, Budapest, 2012.
- Ryrie, C. C.: *Teológiai alapismeretek*. Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 1996.
- Shippey, Tom: *J.R.R. Tolkien: Author of the Century*. HarperCollins, London, 2000.
- Tavaszy Sándor: *Református dogmatika*. Kolozsvári Teológia, Kolozsvár, 1932.
- Tolkien, J. R. R.: *A Gyűrűk Ura*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- Tolkien, J. R. R.: *A szilmarilok*. Európa Kiadó, Budapest, 2013.
- Tolkien, J. R. R.: *Morgoth's Ring*. (The History of Middle-earth X.) HarperCollins, London, 1993.
- Török István: *Dogmatika*. Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 2006.

VI. Nemzetközi Tolkien Konferencia

A Magyar Tolkien Társaság és a Károli Gáspár Református Egyetem Anglisztika Intézete a Magyar Tolkien Társaság alapításának 20. évfordulója alkalmából nemzetközi tudományos konferenciát szervez J. R. R. Tolkien íróhoz és műveihez kapcsolódóan **Mítosz, fantázia, irodalom** témakörben.

A konferencia tervezett időpontja: 2022. június 23–26.

Helyszíne: Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem

A hatodik magyarországi Tolkien-konferencia fő témája a mítoszteremtés mint a fantázia és az irodalom közötti összekötő kapocs vizsgálata akár irodalomelméleti vonatkozásban, akár az értelmezési keretek tekintetében.

A szervezőbizottság előadók jelentkezését várja a magyar felsőoktatás és tudományos élet és a nemzetközi Tolkien-kutatás legszélesebb köréből.

A konferenciára magyar vagy angol nyelvű, húszperces előadásokat várunk. A javasolt előadások 250-300 szavas kivonatát **2022. március 20-ig** kell elküldeni a konferencia e-mail címére: konferencia@tolkien.hu.

A járványügyi helyzetre való tekintettel a konferencián az online részvétel lehetőségét is biztosítjuk.

A teljes felhívás itt érhető el: tolkien.hu/mtt/item/3310

AKÁR A KARDOK VILLANÁSA: A VALARIN NYELV

Írta: Pálfi Botond (Tindómë)

A valák és maiák a Világ Köreibe leszállt angyali szellemek, akiknek rendeltetése, hogy megalkossák és őrizzék a világot, majd pedig óvják Ilúvatar Gyermekeit, mikor megszületnek. Testet öltve a világban a valák nyelvet alkottak maguknak – és megszületett a legősibb, legmagasabb rendű nyelv, a valarin. Az alábbiakban szeretném áttekinteni, amit erről a nyelvről tudni lehet.

Tolkien valarin nyelvre vonatkozó koncepciója az idők során többször változott. A legkorábbi verzióban a nyelvet a valák Ardára való érkezésükkor alkották abból a célból, hogy leírják a körülöttük lévő világot: „A valák a kezdetektől fogva képesek voltak a beszédre, és miután alászálltak a világba, nyelvet alkottak, amelyen a világban található valamennyi dolgot megnevezhették és dicsőíthették.” Tolkien ekkor még úgy gondolta, hogy a valarin az az ősi nyelv, amelyet a tündék először megtanultak: „Itt talált rájuk Oromë, az Erdők Ura, és a tündék megtanulták tőle a valák nyelvét, amennyire képességeik engedték. Valamennyi nyelvet, amely ebből származott, oromëi vagy quend nyelvnek nevezzük.” Valószínű, hogy Tolkien már ekkor is kemény, karcos nyelvként képzelte el a valarint: „Am amikor a tündék megtanulták, már az elsajátítása során megváltoztatták, hangjait meglágyították, és számos új szót és eszközt adtak hozzá tetszésük szerint.” (KH V., 240. o.)

Tolkien egyáltalán nem volt biztos abban, hogy a valáknak egyáltalán szükségük van nyelvre. 1958-ban Rhona Beare-nek azt írta: „A valáknak nem volt saját nyelvük, mert nem volt szükségük rá.” (211. levél) 1959–1960-ban a **Quendi and Eldar** (Quendek és eldák) című esszében (HoMe XI.) ezt részletesebben is kifejtette. Eszerint a valák és maiák gondolatok útján is tudtak kommunikálni (mindkét fél beleegyezésével), bár testet öltött formájukban kevésbé gyorsan és precízen, mint az Időtlenység Csarnokában, de még így is jóval hatékonyabb volt a kommunikáció ezen formája egy nyelv használatánál. Ugyanebben az esszében Tolkien mégis amellett foglalt állást, hogy a valarin nyelv igenis létezik, sőt, szép leírást kerekített mellé. Ebben a verzióban a valák nem azért alkották ezt a nyelvet, hogy leírják a világot, hanem azért, mert úgy érezték, hogy ha igazán Eä részévé akarnak válni, akkor nem elég az, hogy testet öltenek. Ahogy Pengolodh, Gondolin bölcse megállapította: „Egy lambe [nyelv] megalkotása fő jellemvonása egy Testetöltöttnek.” (HoMe XI., 397. o.) Mivel a valák és maiák Ilúvatar Gyermekeinek formáját öltötték magukra, szükségszerűen nyelvet kellett alkotniuk, hogy hasonlatossá váljanak hozzájuk, és megértsék őket. Az ekkor teremtett valarin nem ősnyelv, a Cuiviénnél felébredt tündék ugyanis már

megalkották saját nyelvüket, mire Oromë rájuk talált. Ugyanakkor a Valinorba költözött tündék beszédére hatással volt a valarin: a quenya nyelvben található valarin eredetű, valamint valarinból fordított kifejezések is.

Úgy tudjuk, hogy Tolkien keveset foglalkozott a valarin nyelvvel. A nyelv teljes szószedete (HoMe XI., 399–401. o.) a Tolkien által megadott fogalmakkal és az egyértelműen izolálható szavakkal együtt harmincnégy szót számlál – és ezek jelentős része név. Abba viszont tökéletes betekintést ad ez a kevéske szó is, hogy milyen hangulata, csengése van a nyelvnek.¹ Ahogy tirioni Rúmil fogalmazott: „A valák nyelve és hangja erőteljes és zord, folytában mégis sebes és könnyed, olyan hangokat használ, melyeket nehéz utánoznunk; szavaik pedig jobbára hosszúak és gyorsak, akár a kardok villanása, levelek suhogása nagy szélben, vagy hegyekből aládörgő kövek robaja.” Pengolodh ennél egyértelműbben írta le véleményét a valarinról: „A valarin nem hatott kellemesnek a tünde fül számára.” (HoMe XI., 389. o.) Hogy miért ilyen egyedi a valarin hangulata, arra egyszerű a magyarázat: Tolkien egy „istenek” által használt, nemes és fenséges, ugyanakkor a dallamos eldarin nyelvektől alapjaiban eltérő hangzásvilágot szeretett volna alkotni. Ehhez hosszú szavakat, mássalhangzócsoportokat és a tünde nyelvekben elő nem forduló hangokat használt. Az angol olvasó számára idegen karakterekkel jelölte a valarin szokatlan hangjait: a ʒ karakter a zöngés veláris réshangot jelöli; párja, a χ a német *nacht* szóban *ch*-ként megjelenő zöngétlen veláris réshang (de Tolkien ugyanezt a hangot jelöli a *ch* betűkkel is); az *ō* pedig jó közelítéssel a magyar /a/ hangnak felel meg. A rövid magánhangzók hangértéke megegyezik magyar megfelelőikével, az *a* betű kivételével, amely egy röviden ejtett /á/ hangnak felel meg. A macronnal jelölt magánhangzók (*ā*, *ē*, *ī*, *ō*, *ū*) rendre a magyar /á/, /é/, /i/, /ó/, /ú/ hangoknak felelnek meg. Van továbbá egy olyan magánhangzó, amelynek nincsen magyar megfelelője, az *æ*, mely a magyar /á/ és /e/ hangok között van, leginkább talán az angol *sad* szó magánhangzójának felelve meg. A *š* a magyar /s/ hang, a *ð* és *þ* pedig a fogak között képzett zöngés és zöngétlen réshang (*ð* mint *this*, *þ* mint *throw*) jelölésére szolgál. Ezekkel össze nem tévesztendőek a hehezetes (spiráns) zárhangok, a *ph*, *bh*, *kh* és *th*.

A nyelv hangulatát talán a következő kifejezések adják vissza a legszebben: *Āpāraphelūn Amanaišal* és *Āpāraphelūn Dušamanūđān*, vagyis „Meg-nem-rontott Arda” és „Meg-rontott Arda”.² Az *Āpāraphelūn* szó nemcsak hangzása, hanem logikája miatt is érdekes, a valák ugyanis egy összetett szóval hivatkoznak a világra: az *Āpāra* jelentése kijelölt,

míg a *phelün* szó lakóhelyet jelent. A valarin nyelvben nem egy példa van erre a nyakatekert gondolkozásmódra, ami a valáknak lehet sajátja. Akármilyen nyelvről legyen is szó, az adott nép legalapvetőbb tapasztalatai mindig ősi és rövid szavakként köszönnek vissza, elég csak a magyar Nap, Hold vagy világ (avagy, hogy meglegyen a quenya összehasonlítási alap is: Anar, Isil és ambar) szavakra gondolni. A valák számára ezek a fogalmak nem tartoznak a legősibb tapasztalatok közé, hiszen ők maguk formálták a világot, ők hozták létre a Napot és a Holdat. Ennek megfelelően *Apāraigas*, „kijelölt hő” a Nap; *Phanaikelūth*, „fényes tükör” a Hold; és a fent említett „kijelölt lakóhely” a világ.³

Vannak olyan szavak a quenya nyelvben, amelyeket a tündék a valarinból vettek át. A valák neveinek nagy része ilyen: *Mānawenūz*, *Azūlēz*, *Ullubōz*, *Tulukhastāz*, *Arōmēz*. Ennek megfelelően a Manwë, Aule, Ulmo és Tulkas nevek mind jelentéssel bírnak (Tulkas például „Aranyhajú”, Ulmo neve pedig kétségtelenül az *ullu* „víz” szóval áll kapcsolatban), és hordozóik valódi nevét nem ismerjük; ellenben az Oromë névvel, amelyről tudjuk: semmit nem jelent. Amikor Oromë rátalált a tündékre, és azok végül meg merték közelíteni őt, és megkérdezték a nevét, ő csak ennyit válaszolt: „*Oromë. Amikor ismét rákérdezték, hogy ez mit jelent, annyit mondott: Oromë. Csak nekem adatott e név, mert én vagyok Oromë.*” (HoMe XI., 401. o.) Hasonlóképpen Oromë árulta el a tündéknek lova, Nahar nevét is: *næxærta*, amelyet nyerítésének hangja után kapott.

A valarin nyelvtanáról alig tudunk valamit. A többes számot a főnév közepére beékel *-um-* infixum jelzi (így lesz az egyes számú *māchanāz*ból *māchanumāz*, mely a legnagyobb hatalmú valákra, az aratókra használt szó). Továbbá minden vala neve *-z*-re végződik, ahogy az *ayanūz* „ainu” és a fent említett *māchanumāz* szó is, azonban ez egyetlen más ismert valarin szóról sem mondható el. Feltételezhetjük tehát, hogy a *-z* végződésnek különleges szerepe van ebben a nyelvben.

Tolkien természetesen azt is megmagyarázta, hogy miért nem tudunk többet a valarin nyelvről. A valák könyvszerrel tanultak meg bármely nyelvet, így a quenyát is gyorsan elsajátították, sőt, előszeretettel használták is. A tündéknek viszont nem állt érdekében megtanulni a nehéz (és kevesektől megtanulható) valarint, így csak a legkíváncsibak vágta bele ebbe a feladatba – és bár általában a noldák értettek legjobban a nyelvekhez, a valarin a Valinorban maradó vanyák szívéhez közelebb állt. Ők például még a színek neveit is a valák nyelvéből emelték át (így vanyarin nyelvjárásban a sárgára használt szó a *tulka*, a kék *ulban* és a zöld *ezel*). A valarin legnagyobb ismerője (természetesen) Fëanor volt, ám ő (természetesen) nem volt hajlandó továbbadni a tudását, miután megharagudott a valákra.

Tirioni Rúmil (aki maga is elsajátította valamennyire a valarin nyelv alapjait) párhuzamot vont a quenya és a valarin között: „[a valarinban] *megannyi szó vagy szótó hasonlatos a mi azonos vagy rokon értelmű szavainkhoz.*” Ehhez Pengolodh érdekes megjegyzést fűzött: „*Nem kisebb hasonlatosságot látok, vagy talán még nagyobbat is, a valarin és az emberek nyelvei, elsősorban [...] az adúni között. A valarin általánosságban hasonlít a kasarik [törpök] nyelveire is.*” Abban Pengolodhnak tagadhatatlanul igaza van, hogy az adúni, a khuzdul és a valarin nyelvek hangzásvilága hasonlít. Annak ellenére, hogy a két nyelv minden bizonnyal soha nem érintkezett, előfordul az ismert szókincsben egy érdekes egyezés is a valarin *iniðil* „liliom” és az adúni *inzil* „virág” szó között. Van egy további érdekes egyezés is, amelynek oka jóval kézzelfoghatóbb. A valarin *Māchananaškad*, „Végzet Köre”⁴ szóból izolálható *naškad* (vagy *anaškad*) „gyűrű” szótó gyanúsán hasonlít a Fekete Beszéd azonos jelentésű *nazg* szavához, amely az Egy Gyűrűn is felbukkan. Valószínű, hogy Sauron a Fekete Beszéd megalkotásakor felhasználta az általa ismert valarin szavait – hogy praktikus okokból, vagy pedig azért, mert a legtisztább nyelvből akart csúfot úzni, jó kérdés.

¹ A nyelv szószedete az Ardalambionon (<https://folk.uib.no/hnohf/valarin.htm>) is elérhető. A nyelvet kibővíti és hangulatát tökéletesen megragadja Mau a *Lassi Laurië* 2008. januári számában bemutatott neo-valarinnal.

² Többek között ezek a kifejezések is meghallgathatók a Glémscrafu oldalon (<https://glaemscrafu.jrrvf.com/english/nomsvalarins.html>).

³ A valarin *Apāraigas* szónak előképe lehet az *Elveszett mesék* könyvében a *Sári* [szári] név: „Akkor az istenek elnevezték ezt a hajót így: Sári – ami azt jelenti, Nap” (KH I., 281. o.). Hasonlóképp a *Phanaikelūth* előképe lehet a *Rána* név: „az istenek így nevezték el: Rána, a Hold” (KH I., 289. o.).

⁴ A Végzet Körét angolul *Ring of Doom*nak, Végzet Gyűrűjének hívják, és ez a valarin és quenya kifejezés fordítása is.

Források:

- Carpenter, Humphrey (szerk.): *The Letters of J.R.R. Tolkien*. HarperCollins, London, 2006.
- Fauskanger, Helge K.: *Valarin - like the glitter of swords*, Elérés: folk.uib.no/hnohf/valarin.htm. Letöltve: 2021. 12. 25.
- Mau Rauser: A valarin nyelvről. *Lassi Laurië* 7. évf. 1. sz. (2008. január)
- Tolkien, J. R. R.: *Elveszett mesék könyve I.* Helikon, Budapest, 2017. (Középfölde Históriaja I.)
- Tolkien, J. R. R.: *Az elveszett út és más írások*. Helikon, Budapest, 2021. (Középfölde Históriaja V.)
- Tolkien, J. R. R.: *The War of the Jewels*. HarperCollins, London, 1995. (The History of Middle-earth XI.)

BORÍTÓINSPIRÁCIÓK ÉS TÉRKÉPTECHNIKA

Készítette: Bartók Nagy Tamás (Toma)

A Gyűrűk Ura első magyar kiadásának illusztrátorát, Vida Győző grafikus tervezőművészt kérdeztük az alkotás folyamatáról és a kiadás körülményeiről. Az általa újrarajzolt térképek és a hat könyv elején szereplő egyedi címerek egészen 2005-ig az újabb kiadásokba is bekerültek. Ha a tervező nevét nem is feltétlenül, műveit annál többen ismerhetik, például a Talentum Diákkönyvtár és a Fürkész Könyvek borítóit, vagy az angolul és németül is az ő munkáival megjelent Egri csillagokat. Hat-szor nyerte el a Szép Magyar Könyv díjat, többek közt a Századvégnél megjelent Berzsián és Didekiért, Gyárfás Endre A varázsgombóc című mesekönyvéért pedig emellett Az év gyermekkönyv-illusztrációja díjat is megkapta.

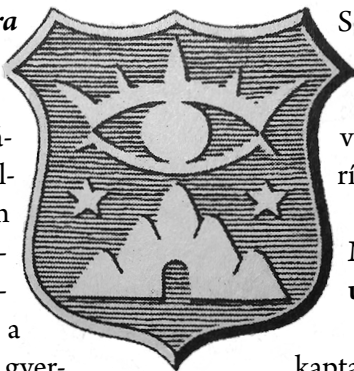
Fel tudna idézni valamit A Gyűrűk Ura megjelenésének körülményeiről? Hogyan bízták meg a feladattal?

Az első kiadás megjelenésének időszakában, még a pályám elején rendszeresen dolgoztam a Gondolat Könyvkiadónak. Abban az időben a különböző kiadók meghatározott profillal működtek. Néhány konkrét példát említve: a Szépirodalmi Könyvkiadó a hazai és nemzetközi szépirodalom, a Móra a gyermek- és ifjúsági irodalom, a Gondolat pedig a tudományos és ismeretterjesztő irodalom gazdája volt. Mivel az utóbbi területek különösen érdekelték, frissen végzett tervezőgrafikusként megkerestem a kiadót. Az évek során borító- és kötésterveket, belső illusztrációkat, ábrákat készítettem a legkülönbözőbb témákban, a természettudományoktól, kultúrtörténettől a szépirodalmi szövegekig bezárólag. Ez a tematikai, szemléleti gazdagság szakmailag nagyon hasznos és inspiráló volt.

Mivel tehát gyakran megfordultam a kiadóban, egy alkalommal véletlenül szó esett A Gyűrűk Ura kiadásáról, beleolvastam a szövegbe, és mivel a borítót illetően még nem volt végleges döntés, felajánlottam, hogy vázlatokat készítek.

Mennyi idő állt rendelkezésére a felkészüléshez, mennyire tudott elmélyedni a szövegben? A kész fordítással dolgozhatott, vagy egy korábbi szövegváltozattal?

A kiadási folyamatban a grafikus volt általában az utolsó láncszem, ezért a lektorált, javított, végleges kéziratot kaptam meg elolvasásra. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy ki tudja hányadik, indigóval gépelt, sokszor alig látható példánnyal degeszre tömött három iratgyűjtőnyi, hatalmas kupac kézírathalmon kellett átrágnom magam. Néhány hét elmerült olvasás következett, a szöveg szó szerint elvárzsolt. Tolkien levegőssége, hihetetlen térbeli tágassága, képszerűsége lenyűgözőtt.

Sok időm a munkára valószínűleg már nem maradt, de leadtam egy sorozat vázlatot, a kiadó végülis ezeket választotta, és így a végleges grafikák megjelenhettek a könyvborítókön.

Mennyire kapott szabad kezet vagy épp útmutatást?

A grafikai megoldást illetően szabad kezet kaptam, hiszen végülis ebben a szituációban a kockázat az enyém volt, másrészt a korábbi munkáim megteremtettek egyfajta bizalmi státuszt.

A korabeli kiadói gyakorlat az volt, hogy a könyvet vászonborítású kemény táblába kötötték, erre pedig színes borító került. Ez a könyves hagyományok tiszteletén és folytatásán alapuló megoldás nagyon sajátosan könyvszerű és anyagaiban nagyon barátságos és meghitt volt, ez különösen a mostani gyártási gyakorlat viszonylatában válik igazán nyilvánvalóvá és érezhetővé. A műszaki osztály akkoriban elkezdett egy vásznat imitáló, de könnyebben kezelhető, nagyon szép színekben elérhető kötőanyagot alkalmazni, és több korábbi borítót követően ez alkalommal is éltem ezzel a lehetőséggel. A kötés zöldes-szürke, természetet idéző színe a borítókön is visszatér. A kötésen a gerincszöveg mellett csak a belső grafikákkal harmonizáló címerforma található vaknyomással. Az

Borítógrafika: Vida Győző, tárgyfoto: Orthmayr Flóra (Metaflora)

enyhén nyújtott formátumot nagyon szeretem, egyrészt mert kiemeli az embert a szabványméretek világából, másrészt pedig a tipográfiának is kellő helyet biztosít anélkül, hogy a grafika tere ennek kárát látná. A három kötetbe rendezett szerkezetet átgondolva hat színes grafikát készítettem, amelyek egységes koloritban, egységesen kifutó formában a tartalmi különbségek ellenére is összefogják, egy tömbbe olvasztják a három kötetet. A könyv tapintási élménye, a papír anyagának érvényesülése érdekében a borítók nyomtatás után csak egy vékony lakkréteg felületkezelést kaptak, amely védi a nyomatot, de nem fedi el a papír textúráját és karakterét.

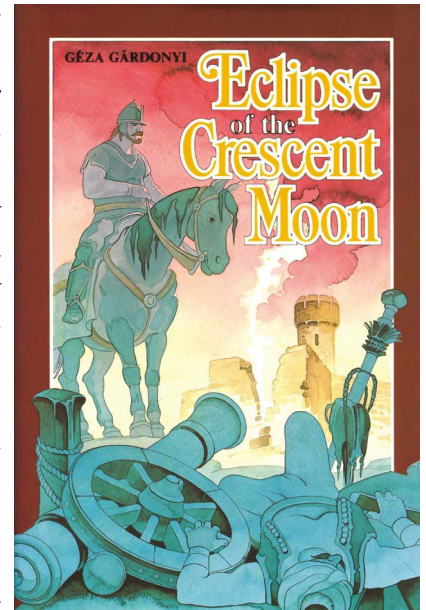
A Tolkien Society novemberi konferenciáján Joel Merriner A Gyűrűk Ura keleti blokkban megjelent borítóiról szóló előadásában arra a következtetésre jutott, hogy a magyar kiadás a Mátyás királyhoz kapcsolódó királyi szimbolika megidézésével igyekszik Gondor dicsőségét lefesteni. Mennyire megalapozott ez az elképzelés?

Nagyon érdekes és elgondolkasztató felvetés – csak tipelni tudom, hogy Fadrusz János kolozsvári Mátyás-szobra lehet a gondolati megközelítés forrása a lovasfigura hasonló megjelenítése okán a harmadik kötet borítóján. Akár így is lehetne, de egy másfajta logikára szeretném felhívni a figyelmet. Tervezőként, alkotóként az ember állandó, aktív kapcsolatban van a képek világával. Egyrészt a munkánk során folyamatosan képeket hozunk létre, másrészt a tanulmányaink során, majd szakmai érdeklődésből, kiállításlátogatóként a művészettörténet és a kortárs vizuális kultúra hatalmas képanyaga raktározódik el a memóriánkban. De nemcsak maga a konkrét kép, hanem egyúttal az is, hogy mi a hangulati háttér, mi az alkotói szándék, közölnivaló, tehát egy komplex képi jelentéstartalom rögzül valahol az emlékezet mélyén.

Az említett *Mátyás király lovasszobra* mellett például Benczúr Gyula *Budavár visszavétele* központi figurájánál (Lotharingiai Károly hercegnél) ugyanezt a pozíciót láthatjuk, vagy Feszty Árpád *A magyarok bejövetele* című hatalmas történelmi vízióján Árpád fejedelem alakjánál szintén. A mögöttes gondolati tartalom mindig nagyon hasonló: a győzelem, a diadal, a megpróbáltatások utáni megnyugvás, a pozitív korszakváltás megjelenítése. Ily módon egyfajta vizuális toposzként kapcsolódnak ezek a tartalmak a megtorpanó, leszegett fejű, visszafogott lovon egyenesen, feszesen ülő, előre és felfelé összpontosító figura alakjához. Tervezőként néha tudatosan, néha ösztönösen nyúl az ember egy-egy képi eszközhöz, kompozíciós megoldáshoz a kifejezés szándéka szerint, függetlenül annak konkrét korábbi megjelenéseitől, tartalmától, művészettörténeti, kulturális összefüggéseitől.

Akkor mik szolgáltak inspirációul az alkotás során?

A tervezés során alapvetően az olvasásélményre támaszkodtam, a történet annyira képszerűen megfogalmazott, és annyi intenzív látványelemet használ, hogy az ember szinte folyamatosan moziban ül olvasás közben. A hat borítógrafikán nem konkrét szöveghelyek pontos képi megformálására törekedtem, inkább általánosságban szerettem volna megjeleníteni a regény kiemelt hangulati, gondolati vonulatait egy-egy domináns motívum jelképszerű szerepeltetésével. Persze annak idején a tervezés lendületében ez a folyamat sokkal ösztönösebben zajlott, de most elemző szemmel visszatekintve a képi megfogalmazás tartalma jól körülírható. Így a folyamatos útonlét, a végtelen vándorlás az első kötet hátoldalán; a múlt nagyszerűségének sebezhetősége, de emlékeiben is aktív, inspiráló hatása a szoborpárban az első kötet előoldalán; a tűz elemi jelenlétének,

Kép: Corvina Kiadó

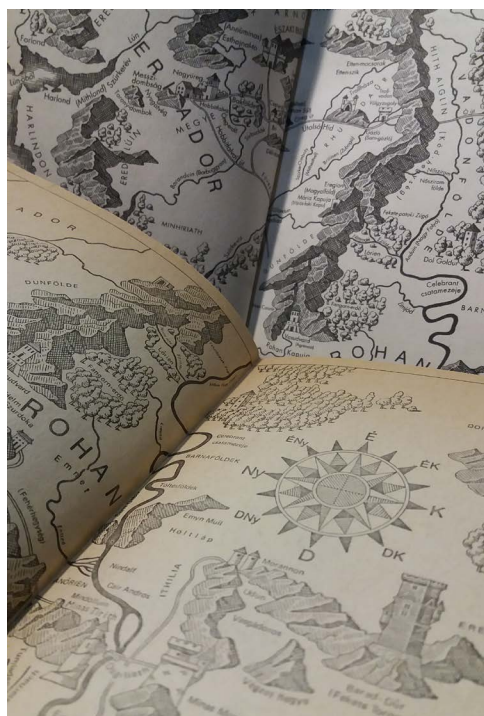

Benczúr Gyula: Budavár visszavétele [Wikimedia Commons]

a történet folyamán újra meg újra fellobogó fényének és erejének fontossága a második kötet előoldalán; az épített világnak a regényben való állandó jelenléte a második kötet hátoldalán; a győzelem reményének és bizonyosságának öröme a harmadik kötet előoldalán; és a történet végének spirituális átfordulása, felemelkedése, a cselekmény térbeli és időbeli csúsztatásainak misztikuma a harmadik kötet hátoldalán a hullámok feletti felhőben elúszó hajó szimbólumában jelenik meg.

A magyar kiadásokban egészen 2005-ig használt térképeket is Önnek köszönhetjük. Miért volt szükség saját térkép rajzolására az angol eredeti felhasználása helyett?

A könyv annak idején óriási példányszámban jelent meg (51 000), ezért a nyomtatáshoz az ekkora volumenre alkalmas rotációs technológiát választotta a kiadó. Ez sajnos gyengébb nyomtatási minőséggel, leromló betűképekkel járt együtt. A beliveken csak vonalas, fekete grafikát lehetett használni, így ennek megfelelően kellett a térképet is különböző források alapján megrajzolni. Másrészt a magyar feliratozás is megkövetelt egy új grafikát – ne felejtjük el, hogy akkor még nem létezett a mindenféle javításra, átalakításra rugalmasan használható digitális technológia. A térkép grafikai karakterével összehangolva belülről mind a három kötet, illetve mind a hat könyv nyitólapjára egy szimbolikus motívumokból összerakott, címerformába komponált könyvdíszet terveztem, a kötésen is ezek láthatóak. Mind a térkép, mind a belső

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

rajzok klasszikus módon, fekete tussal, rajztollal készültek papíron.

Milyen technikával készültek a védőborítók?

Hogy az ember egy feladat kapcsán milyen technikai megoldást választ, az sok egyéb körülménytől, éppen aktuális személyes érdeklődéstől, más feladatok elevenen élő

tanulságaitól is függ. Akkoriban szívesen dolgoztam Ingres papírra, amely valódi merített papír, kissé áttetsző, enyhén rusztikus felületű, érezhetően nemes anyag volt. Jól bírta az akvarellt, a temperát, sőt még a színes ceruzát is. Klasszikus módon használtam, tehát átnedvesítve enyves ragasztószalaggal rajztáblára ragasztottam. A nedvességtől a papír kissé megnyúlik, száradás után pedig a ragasztás miatt feszesre simul, és munka közben is megtartja a simaságát, miközben az ember vizes festékekkel dolgozik. A borítógrafikákon akvarellt, temperát egyaránt használtam, kihasználva a papírfelület adta lehetőségeket és az érdes, szárazabb ecsettel felvitt textúrákat a kövek, sziklák, szobrok, hegyek, lombok megjelenítésénél. A világoskék szín jelenléte állandó, minden lapon szerepel. Ez túl azon, hogy koloritban összefogja a borítósortozatot, abból is következik, hogy amint említettem, Tolkien regényének mérhetetlen térbeli, természeti tágassága, levegőssége számomra meghatározó élmény volt.

Az illusztráció műfajának állandó kérdése, hogy szöveg és kép viszonya mennyire legyen kötött, vagy éppen oldott és kötetlen. Ezt a dilemmát az illusztrátor minden munkájában valamilyen módon megválaszolja. Ne felejtjük el, hogy egy történet olvasásakor mindenkiben elindul egyfajta belső képi reflexió, ami természetesen egy csomó dolog függvényében nagyon egyéni módon zajlik. Amikor az illusztrátor a saját verzióját kapcsolja össze a szöveggel, akkor az élni és élni hagyni elv alapján kell egy olyan egyensúlyi állapotot létrehoznia, amelyben a fantáziák különbözősége jól megfér egymással. Különösen igaz ez egy könyv borítójára, legyen az bármennyire illusztratív, mert egy borítógrafika és egy belső illusztráció szerepében, hatásában nem teljesen ugyanaz. Tolkien regényére különösen igaz, hogy a tündérmese szabadsága és szárnyalása bölcs és mély realizmussal párosul, és e kettősség által felerősödött hatás olvasót, alkotót egyaránt mélyen megérint és rabul ejt.

A Gyűrűk Ura II. A két torony, hátsó borító

OROSZ HISTÓRIA

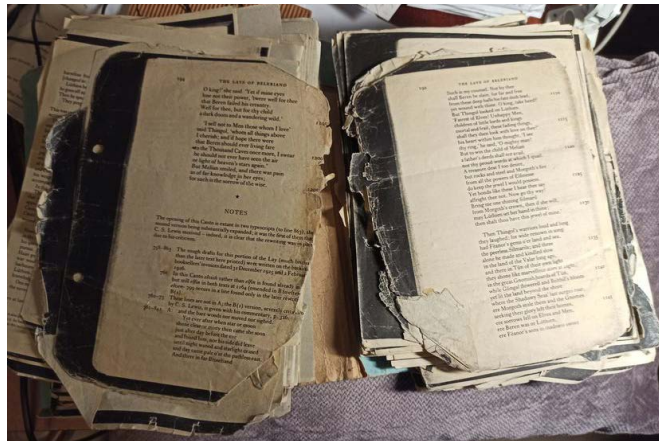
Készítette és fordította: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Sokszor halljuk, hogy a Középfölde Historiája eddig nem sok nyelven jutott túl az Elveszett mesék könyvéen: a teljes sorozatot az angolon kívül csak spanyolul adták ki, az öt kötetnyi francia verzió pedig valószínűleg egyedül állt a második helyen egészen tavalyig, amikor előbb az orosz, majd a magyar kiadás is eljutott erre a pontra. Ebből az alkalomból az orosz fordítás és kiadás körülményeiről beszélgettünk Svetlana Boriszovna Lihacsovával, aki amellet, hogy számos más Tolkien-könyv orosz fordítója, a kezdetektől tagja a Középfölde Historiája fordítói gárdájának is, jelenleg pedig épp John Garth Tolkien és a Nagy Háború című kötetén dolgozik.

Mikor kezdtétek el oroszra fordítani a Középfölde Historiáját?

Nos, én csak a magam nevében beszélhetek, a saját történetemet mondhatom el: mások számára talán egészen máshogy kezdődött. Nagyon-nagyon régen történt – csak a bölcsek emlékeznek már azokra az időkre. Én már azóta próbálkoztam a História részleteinek fordításával, hogy először elolvastam *A Gyűrűk Urát* (és ez maga egy külön történet – harmadéves voltam akkor, 1991-ben, és ebben az országban éppen csak egy picit húzták még el a vasfüggönyt). Persze csak magamnak, alkalmanként, amennyi épp a kezembe akadt belőle, mert abban az időben az eredetik gyakorlatilag nem léteztek Oroszországban, még könyvtárakban sem. Az én történetem a harmadik kötetről, a *Beleriand dalairól* szól elsősorban: ismertem egy szerencsés hölgyet, akinek volt egy saját példánya, ebből sikerült lefénymásolnom néhány oldalt, aztán még néhány oldalt, aztán még néhányat – egészen addig, amíg az egészet le nem másoltam (azóta is őrzöm ezt a példányt). Az első néhány lemásolt oldalam a *Leithian-ének* tizenharmadik éneke volt („*Csak mentek, visszhangzó homály...*”) – ez volt a legelső részlet, amelyet oroszra fordítottam. Aztán az első ének következett, ami elég erős kontrasztban áll a tizenharmadik énekkel, és így ugráltam ide-oda az elsőtől az utolsókhoz és vissza, lassan, csak a magam szórakoztatására.

Aztán mikor 2020-ban felmerült a legális kiadás lehetősége, és hirtelen be kellett fejeznem az egészet, visszatértem azokhoz az első énekekhez, amelyeket harminc évvel korábban lefordítottam, és megdöbbenve láttam, hogy mennyire amatőr munkát végeztem akkoriban, suta rímekkel és nyilvánvaló hibákkal. Mondanom se kell, újraírtam az egészet. A lakásom már tele volt jegyzetekkel és vázlatokkal ebből az egész addigi életemen át tartó fordításból.

Fotó: Svetlana Boriszovna Lihacsova

A „jobbik felem” néha megkérdezte, nem szabadulhatnánk-e meg esetleg néhány papírtól, cetlitől vagy fecnitől, amire mindig azt válaszoltam: „Amint a harmadik kötet megjelenik!” – ez lett a saját kifejezésünk arra, hogy „sohanapján”. Mikor a harmadik kötet végül tényleg megjelent, ünnepélyesen el is égettem az összes vázlatot!

Mindeközben megismertem másokat, akik ugyanúgy lelkesedtek J. R. R. Tolkienért és a szövegeiért, mint én, és némelyikük pontosan ugyanezt csinálta: a Középfölde Historiája részleteit fordították le saját használatra. Némelyikük később hivatásos fordító lett, mint én; mások nem. Ezek az emberek egymásra találtak, rajongói csoportok és társaságok alakultak – sokan közülük barátok és kollégák még most is, mások összevesztek és ellenségekké váltak; némelyik csoport szétszakadt kisebb csoportokra vagy megszűnt teljesen – gondolom, ez elég általános az efféle szubkultúrákban.

Melyik verset volt a legnehezebb fordítani? Van olyan a Tolkien által használt versformák között, ami egyáltalán nem működik oroszul, és más megoldást kell találni helyette?

Ezt a kérdést különösen szeretem – azt hiszem, a versfordításról órákon át tudnék beszélni. Hogy melyik verset volt a legnehezebb lefordítani? Be kell valljam, minden versszak és versforma kihívást jelent, csak a nehézség jellege változik: mindig másféle problémát kell megoldani, akár egy különösen bonyolult és Tolkien által mesterien alkalmazott speciális versformáról van szó, akár egy olyan (látszólag!) egészen egyszerűről, mint mondjuk a *Pearl* (Gyöngy) mintájára íródott Ælfwine éneke volt nagyon komoly kihívás, illetve Halog dala Tinúvielről az alliteratív verselésű *Húrin Gyermekeinek énekében*.

A **Leithian-ének** fordítását a forma látszólagos egyszerűsége mellett valójában a puszta hossza tette igazán nehézé. A harmadik kötet előszavában Christopher Tolkien említ egy kritikát, amelyet költészetének egy ismerőjétől és csodálójától kapott az apja: ez a kritikus fogalmazott úgy, hogy „a románcok legfontosabb versformáját, a nyolcszótagú párrímet használja”, ami a legnehezebb forma, „amennyiben az ember el akarja kerülni a monoton, kántáló hangvételt egy hosszabb költeményben”. Nos, ugyanez a veszély fenyeget oroszul is: nagyon kellett vigyáznom, hogy a nyolcszótagú párrímek ilyen óriási tömegben ne váljanak monoton kántalássá. És persze maga a terjedelem! Vagy ötezer sor! Nem hiszem, hogy valaha dolgoztam ilyen óriási művön, már ami a hosszát illeti. Ráadásul az angol szavak általában sokkal rövidebbek az orosz megfelelőiknél: amit az angolok letudnak egy szótaggal, mint például „king” (király), „maid” (leány) vagy „bat” (denevér), az oroszul legalább két szótag, de gyakran több. Szóval fel kellett adnom azt az elvet, hogy a fordítás pont ugyanannyi sor legyen, mint az eredeti – de ezzel meg főleg óvatosnak kell lenni, hogy az ember megmaradjon az arany középútnál, és ne tegyen hozzá túl sok sort, csak annyit, amennyi tényleg szükséges a teljes tartalom átadásához.

Az ütemhangsúlyos és az ütemhangsúlyos-időmértékes verselés elég jól működik oroszul, nálunk is ez az általános. Az alliteratív verselés viszont teljesen idegen a szláv nyelvekben, így az oroszban sincs hagyománya: de ez azt is jelenti, hogy teret ad a kísérletezésnek. És mivel mostanra kifejezetten jó orosz fordítások, illetve kritikai kiadások készültek óangol alliteratív szövegekhez (például a *Beowulfhoz*), ezért már lehet némi iránymutatást is találni ahhoz, hogy ezekhez hogyan nyúljon az ember.

De a versfordítás mindig a kompromisszumokról szól... Az oroszban nem létező költői eszközöket fel kell váltani azokkal, amelyek jól működnek ezen a nyelven. Nem arról van szó, hogy egy másik formát kell használni az eredeti helyett: inkább azt mondanám, hogy meg kell próbálni másféle nyelvi és költői eszközöket találni és alkalmazni. Az egyik legjobb orosz versfordítónak, Grigorij Kruzkovnak egyszer feltették a kérdést: „Köztudomású, hogy egy versfordítás nem őrizheti meg egyszerre a jelentés minden árnyalatát és a forma minden részletét: mit kell hát feláldozni, a formát vagy a jelentést?”, és ő azt válaszolta: „Az idődet kell rááldozni.” Én is ezt az alapelvet igyekszem követni minden nehéz szakasznál és megoldhatatlannak tűnő problémánál. Ha elég időt rászánasz, mindig lehet találni megoldást.

A Középfölde Históriaja fordítása korábban csak spanyolul és franciául jutott el az ötödik kötetig, és ezeket a nyelveket te is jól ismered. Belenéztl a spanyol és francia fordításokba?

Hát persze! Mivel versekkel dolgozom, természetesen kíváncsi vagyok, hogy más nyelveken mit kezdtek velük a fordítók: érdekes összevetni mind az általános megközelítést, mind néhány konkrét nehézség megoldását. Találkoztam az *Elveszett mesék könyve* spanyol és francia kiadásával is (valahányszor Spanyolországban vagy Franciaországban vagyok, benézek egy könyvesboltba, hogy megvannak-e), sőt egyszer abban a furcsa élményben volt részem, hogy megismerkedtem két spanyol diákkal Tudelában, és külföldiként még én meséltem nekik a **Tűnt játék kis háza** spanyol fordításáról (*La cabaña del juego perdido*), amit ők még nem olvastak! A *Beleriand dalaiból* viszont különösen érdekelt a francia (*Les Lais du Beleriand*) és a spanyol (*Las Baladas de Beleriand*) verzió. A francia rímel (Szép munka!), és hüen követi az eredeti versformát is („*Au temps jadis un roi vivait: / les Hommes allaient être faits / si elle sortait des lieux profonds, / sa main tenait près et vallons.*”), a spanyol pedig egy szó szerinti fordítás („*En los días antiguos hubo un rey: / antes aún de que los Hombres caminaran sobre el barro / su poder se extendía en la sombra de la caverna, / su mano se alzaba sobre el valle y el claro del bosque.*”) Nagyon élveztem összehasonlítani azokat a sorokat és szakaszokat, amelyek számomra különösen nehezek vagy érdekesek voltak – mindig izgalmas látni, hogy mások milyen megoldásokkal álltak elő!

Hogyan merült fel a História orosz kiadásának lehetősége, és mik a tervek a közeljövőre?

2017-ben az egyik vezető orosz kiadó, az ASzT belevágott Tolkien vázlatos írásainak kiadásába: kezdve a *Befejezetlen regékkel*, folytatva a *Középfölde Históriajával*. Addigra én már hosszabb ideje dolgoztam az ASzT-nek és több más kiadónak is, és valamennyire ismert volt a nevem. Nem értek a szerzői jogokhoz és más jogi finomságokhoz, de amennyire tudom, az ASzT kiadónak elővásárlási joga van a Tolkien-könyvek orosz kiadására – szóval kiadták a három Nagy Regét (*Húrin gyermekei*, *Beren és Lúthien*, *Gondolin bukása*), és úgy tűnik, hogy tervezik kiadni a História összes kötetét is, egyiket a másik után. Így azok a fordítások, amelyeket a Tolkien világába beleszerető rajongók készítettek saját maguknak réges-régen, most utat találtak a hivatalos kiadásokba. Ilyen fordítókkal dolgoztunk együtt a *Befejezetlen regéken* (nekem az **Aldarion és Erendis** fejezet jutott), és így készült el az *Elveszett mesék könyve* is. De közben a társaság egy része összeveszett, mások elvesztették az érdeklődésüket, vagy csak simán eltűntek szem elől – én

egyiket se tettem. Elvállaltam a negyedik és ötödik kötet általános szerkesztési feladatait: ehhez már egy profi fordítói csapat állt össze, és büszkén mondhatom, hogy a régi fordításokat alaposan felülvizsgáltuk és átszerkesztettük, az újakat pedig aprólékos gonddal készítettük el. Nem lehet nem csodálni az Oxfordban végzett Marija Artamonova munkáját a 4. kötet óangol töredékeivel, **Az elveszett utat** Anna Hromova, vagy az **Etimológiákat** Gyiar Tuganbajev és Marjana Szkuratovszkaja fordításában, de sok más szöveget is kiemelhetnék. Én néhány rövidebb szakasz mellett a **Quenta Silmarillion**-részeket fordítottam a 4. és az 5. kötethez, illetve az ötödikhez a **Númenor bukását** is, de legjobban Tolkien verseit élvezem. Ami a harmadik kötetet illeti, az a Lewis-kommentár kivételével teljes egészében az én munkám volt. Kopogjuk le, hogy az ASzT se csalódjon a közös munkánkban, és úgy általában a teljes Középfölde Históriaja kiadásában. Én drukkolok. Most éppen a 6–9. köteteknek állok neki, vagyis *A Gyűrűk Ura* vázlatainak. Képzeltetik, hogy micsoda kihívás! Ez tulajdonképpen nem jelent sem többet, sem kevesebbet, mint hogy újra kell fordítanom *A Gyűrűk Urát*.

A magyar kiadásnál komoly munka a névmutató összeállítás is: minden oldalszámot egyenként kikeresünk az angol eredetiből, hogy biztos ugyanarra a szöveghelyre hivatkozzunk. Ti ezt hogy oldottátok meg?

Ez egy érdekes kérdés! Ki nem találnátok: a Középfölde Históriajához úgy tördeljük az orosz fordítást, hogy oldalanként megfeleltethető legyen az angolnak, így a névmutató hivatkozásai egyszerűen ugyanazok maradnak, mint az eredetiben. Viszont, ha az ASzT hirtelen úgy dönt, hogy kiad egy másképp tördelt verziót... Ez történt most a *Befejezetlen regékkel*: korábban az is úgy jelent meg, hogy oldalanként egyezett az angol kiadással, de az ASzT most kiadja az Alan Lee által illusztráltat is. Ennek a névmutatójához nekünk is ki kellett keresnünk minden hivatkozást egyesével, és az tényleg nagy munka volt! A *Tolkien leveleinél* az oldalhivatkozásokat a levelek sorszámára mutató hivatkozásokkal váltottuk fel, így jöhet bármennyi új kiadás és új tördelés, a névmutató változatlanul használható lesz.

Van oroszul közös terminológia a Tolkien műveiben szereplő nevekhez és egyedi kifejezésekhez, vagy minden fordító megalkotja a saját változatát? Mennyire lehet pontosan követni a Középfölde Históriajában annyira gyakori névátalakulásokat a cirill átírásban?

A Középfölde Históriaja köteteinél a teljes fordítói csapat ugyanazt az átírási rendszert követte (nyilván nem lehet ugyanazt a nevet sokféleképp átírni egy könyvsorozaton

belül), és a fordításban is közös terminológiát használtunk (például a keletlakók fordítása mindenkinél *vosztocsanye* [восточане]). A cirill átírással egyébként viszonylag kevés a gond, elég pontosan követhető a nevek változása is, de a *D* és a *DH* például ugyanaz lesz a cirill ábécében, és a *K–C* különbség is elvész (például *Kôr* és *Côr* közt), viszont a Históriaban (hiszen ez tulajdonképpen egy tudományos kiadvány) megadjuk az eredeti latin betűs alakokat is szögletes zárójelben.

Összességében azonban az a helyzet, hogy *A Gyűrűk Urának* és *A hobbitnak* rengeteg különböző orosz fordítása van, és a fordítók előszeretettel alkotnak olyan új változatokat a nevekből és kifejezésekből, amelyeket még biztos nem használt senki más, függetlenül attól, hogy mennyire hangzanak ezek nevetségesen. *A Gyűrűk Urát* nem kevesebb mint tizenkét különböző fordításban adták ki (de lehet, hogy több is van, már rég elvesztettem a fonalat), és ezeken túl mindig bukkannak fel amatőr fordítások is. Szóval a névtől függően előfordulhat, hogy csak egy változat van (Frodó néven például nem nagyon van mit változtatni), de az is, hogy tucatnyi. *A Baggins* (Zsákos) név például *Begginsz* [Бэггинс] maradt a Karrik–Kamenkovics-fordításban, *Bebbinsz* [Бebbинс] lett a Volkovszkij–Afinogenovban, *Szumnyiksz* [Сумникс] a Grigorjeva–Gruseckijben, *Torbinsz* [Торбинс] Matorina változatában, és így tovább. (Ezek mindegyike valamilyen „zsák” jelentésű szón alapul, bár némelyik nyelvjárási vagy archaikus kifejezés: a „szumka” [сумка] bevásárlótáska, a „torba” [торба] pedig egyfajta hátizsák.) Natalja Szemjonova össze is állított egy *A Gyűrűk Ura: névfordítás-változatok* lexikont [«Властелин колец»: переводы имён], amelyben minden névhez felsorolja az összes eddigi variációt: elég komoly munka!

Szóval nekem is meg kell majd hoznom a saját fordítói döntéseimet *A Gyűrűk Ura* korai szövegváltozatai kapcsán. Ami a sokat szenvedett hobbitneveket illeti, én Tolkien javaslatához fogok ragaszkodni: „a neveket a lehető legkisebb mértékben kellene csak fordítani vagy átalakítani. [...] Ez egy angol könyv, és az angolságát nem szabad kiírtani.” (217. levél) Szóval az ÉN *Bagginsem* biztosan *Begginsz* marad. Még nem tudom, mihez kezdek majd Vándorral és Keselyüstökkel – azt hiszem, ezeknek lesz a legnehezebb megtalálni a legjobb orosz megfelelőt...

Fotó: Svetlana Boriszovna Lihacsova

NYEREMÉNYJÁTÉK

Készítette: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Pótoljátok a kihagyott szavakat: kezdőbetűiket összeolvasva kapjátok a rejtvény megfejtését, amellyel részt vehettek a nyere-ményjátékban.

- 1) Bombadil _____ egy nagy halom fehér vízililiomot cipelt, amikor Frodóék először meglátták.
- 2) A hobbitok Gandalf leveléből tudták meg, hogy új kocsmái ismerősük igazi neve _____.
- 3) Trufa és Pippin elfogyasztott némi elmorzsalódott _____ az orkóktól való szökés után.
- 4) A később Buga néven ismertté vált póniért _____ Pockó tizenkét ezüstgarast kért.
- 5) Thorin számára Erebor minden kincse közül az _____ volt a legfontosabb.
- 6) A „tizenöt madárkát” a _____ szabadították meg a tűzzel körbevett fenyőfákról.

Küldd el nekünk a megfejtésedet a lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu e-mail címre 2022. május 31-ig!

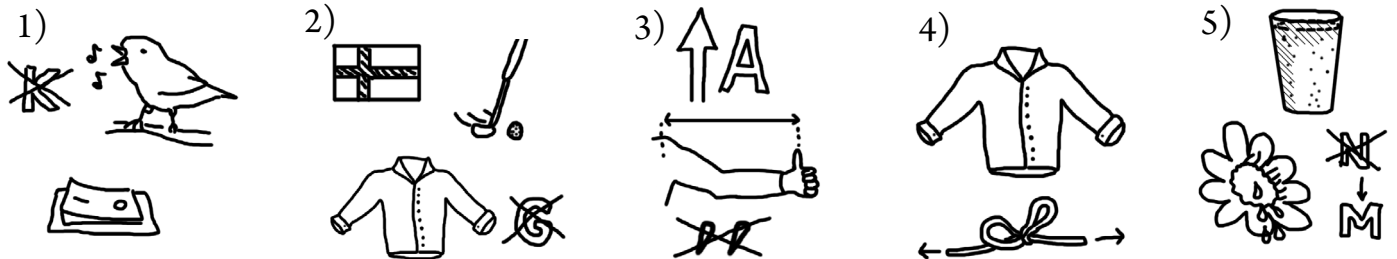
A megfejtők között a *Tolkien világi* egy példányát sorsoljuk ki, amelyet a Corvina Kiadó ajánlott fel. A nyere-ményjáték részletes szabályzata a Tolkien.hu portálon érhető el.

A 2021. januári szám nyere-ményjátékának megfejtése: Dwimordene.

KÉPREJTVENY

Rajzolta: Pálfi Botond (Tindómé) [TLV 2020/2021]

Az alábbi ábrák – amelyek a Tolkien Levelező Verseny egyik feladatára készültek megoldásként – mind egy-egy tulajdonnevet rejtnek: ezúttal nem az eredeti jelentéssel játszunk, hanem kifejezetten magyar nyelven értelmezendő képrejtvényekről van szó. Ki tudjátok találni, melyik kép kit „ábrázol”?

Megoldás: 1) Anáron; 2) Fingolfin; 3) Felaróf; 4) Ingold; 5) Telimelkatar.

DUPLA KAKUKK

Összeállította: Orthmayr Flóra (Metaflora)

A Tolkien Levelező Verseny egyik visszatérő feladata a kakukktojás-keresés, amit sokszor, mint ebben a válogatásban, még azzal is megbonyolítunk, hogy nem egy, hanem két kivételt kell megtalálni. A hat szó közül négyre igaz valami, ami további kettőre nem: melyik kettő a kakukktojás?

- 1) póni, hód, törp, sólyom, pók, kígyó
- 2) Húrin, Bëor, Barahir, Orodreth, Halmir, Túrin
- 3) papírkosár, útleve, zsebkendő, jegesmedve, dörzsszesz, könyvtár
- 4) Falkó, Wilibald, Odó, Adalgrim, Othó, Pimpernel
- 5) pajzs, sisak, kard, vadember, szerencsés, kedves

Megoldás: 1) Póni és pók nincs Sziliszakáll dalában; 2) Bëor és Halmir nem gondori helytartó; 3) útleve és jegesmedve nincs a Megyében; 4) Wilibald és Pimpernel nem Bilbó első unokatestvére; 5) pajzs és szerencsés nem szerepel Turin megnevezésében.

TOLKIEN HÚSZÉVESEN

(Alexandre Sargos: *Az ifjú Tolkien*. Cartaphilus, Budapest, 2021.)

Írta: Lázár András

Azt mondják, az ördög a részletekben rejlik. Egyetérték: a különböző műalkotások szerintem a kidolgozottságtól válnak élettél telivé, a festmények szemet gyönyörködtetővé, a zene torokszorítóvá. A képzelt világok azonnal hihetőek lesznek, csak a szerzőnek kell (a megfelelő hozzáértés mellett) azzal a maximalizmussal alkotnia, ami elhozza az áhított részletgazdagságot. Tucatnyi más okon kívül ezért is szeretem Tolkien életművét – és ezért vagyok elégedetlen a róla szóló legfrissebb, életrajzi ihletettségu könyvvel.

Alexandre Sargos francia újságíró könyve a Professor ifjúkoráról, a *J.R.R. Tolkien à 20 ans* (tükörfordításban: J. R. R. Tolkien 20 évesen) hazánkban *Az ifjú Tolkien* címmel jelent meg. Az eredeti kék–sárga–barna színekben pompázó borítóját egy első világháborús, filmposzterszerű harctér váltotta fel, középen fekete füstfelhővel, az elmaradhatatlan aranszínú gyűrűvel és egy új alcímmel: „Mítosz és szerelem a Nagy Háború árnyékában”. Ismerve az eddigi egyetlen, magyar nyelven megjelent Tolkien-biográfiát, a *Tolkien életét* Humphrey Carpentertől, kíváncsian vittem haza, tud-e újat mutatni.

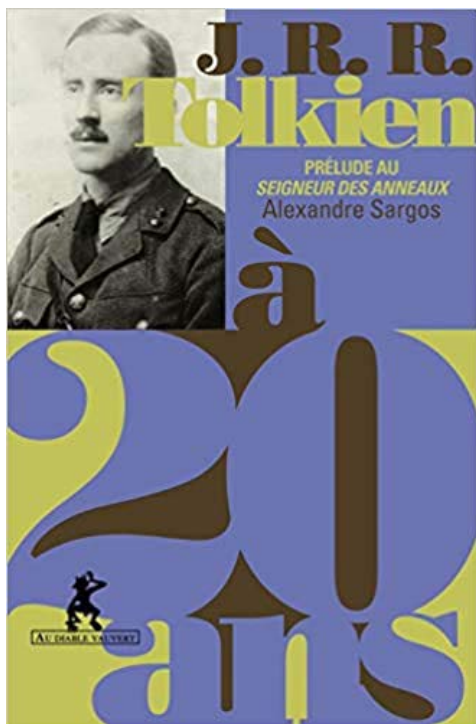
Tudott, de nem a legjobb értelemben. Bár Sargos jegyez még két kötetet (az egyik a japán maffiáról szól, a másik interjúkötet egy francia íróval), érződik az újságírásra jellemző hatásadás, ahogy az életrajzi tényeknek fiktív jelenetekkel ágyaz meg. Filmszerűvé van színezve, ahogy Tolkien kirándulás közben minden ízében reszketni kezd; amikor édesanyja, Mabel nevetése egyszer csak könnyekbe fordul – élesen elválk a határ az életrajzi adatok tényszerűsége és az írói szabadság között. Utóbbi Sargos elég szabadon értelmezi, így olyan spekulációkat is kapunk, mint hogy Tolkien valószínűleg vitt magával vázlatfüzetet az Alpokba tett kirándulására, „bár ennek eddig még semmilyen nyomára nem bukkantak”. A nagy betűmérettel és sorközökkel nyomott, kis méretű könyvbe így kevesebb életrajzi elem fér, mint amennyire vevő lettem volna.

Ami még jobban zavart, hogy a könyv ötletszerűen csapong a témák között. Az életesemények nem az életrajzi könyvekre jellemző kronológiai sorrendet követik,

a szöveg inkább egy 188 oldalas esszé benyomását kelti. Bár a fejezetcímek alapján arra lehetne következtetni, hogy az események témakörök szerint vannak rendezve (a svájci túra, Edith, Mabel), valójában mindenhol kapunk egy kicsit mindenből. E rendezetlenség miatt nem áll össze egy élettörténet az egész, hanem folyamatosan az évszámokkal kell sakkozni, hogy kiderüljön, mi mi után történt. A fejezetek sem időben egymás után következnek, és azokon belül is folyamatosak az előre- és visszautalások. A Tolkien édesanyjáról szóló fejezetben ezek olyan sűrűn érik egymást, hogy majdhogynem visszafelé haladunk az időben. Igen jellemző az a bekezdés is, ahol elindulunk egy történettel 1904-ből, jön egy idézet 1955-ből, majd a 30-as évekből, ezt követi egy 1963-as, a befejező mondat szerint pedig „hat évvel később John megírta első verseit”. Egyébként általános, hogy a

fiatalkori történésekhez Sargos Tolkien öregkorából származó idézeteket illeszt, bár emiatt kevésbé értem, miért ez a könyv címe. Máshol (az esszéjellegből adódóan) indokolatlan árukapcsolásoknak lehetünk tanúi, például azon fejezet, amely címét Eärendilről kapta, csak negyedrészt szól a hajósról, negyedrészt a TCBS-szel, felerészben pedig a közelgő háborúval foglalkozik. Az átkötések ritkán zökkenőmentesek, elég arra gondolni, amikor a walesi *llawenydd* szó jelentéséről, az örömről asszociálunk arra, mit érzett Tolkien, amikor először találkozott ezzel a nyelvvel.

Ezekon felül az olvasásélményt tarkítja néhány szerkesztési, helyesírási, nyelvhelyességi hiba. A teljesség igénye nélkül: növények tudományos nevei kis kezdőbetűkkel, rohirok rövid i-vel, „Joseph Wrightról [...] óráira”; de azt sem tudtam megfejteni, mi alapján van néhány szó, szókapcsolat (a művek címein kívül) dőlt betűvel szedve, úgy mint „vizsgaidőszak”, „az utolsó pillanatban”, „klasszika-filológia”, „kitörő tivornya”, „küzdőszellem”. Egy helyen rosszul szerepel Mabel Tolkien halálának dátuma, és a tünde quend szót is quendikként használja többes számban, keverve a quenya (quendi) és a magyar (quendek) többesszámot. Magát a Tolkien nevet egyszer magas, egyszer mély hangrendüként

Kép: © Au Diable Vauvert

toldalékolja. Valamint többször is leszögezi, hogy a Gyűrű a (rossz útra tért) technológiát jelképezi, aminek ugyan van igazságtartalma, de ebben a formában erős leegyszerűsítés.

A kötet mellett szól ugyanakkor, hogy egyrészt elég lendületesen olvasható, másrészt – amikor nem kalandozik el néhány bekezdés után másfelé – mégiscsak tud informatív és szórakoztató lenni. Ilyenek például a *Kalevalát* tárgyaló oldalak, vagy a csak a háború borzalmaival foglalkozó **Mordor** fejezet. Olvastam olyan kritikát, ami azt

veti az író szemére, hogy túlságosan ráhúzza *A Gyűrűk Ura* cselekményét a Professzor életének egyes eseményeire, de szerintem ez sem igaz: amikor analógiát hoz a kettő között, akkor az helyénvaló és működőképes. Ilyen az emberséget mint erényt hangsúlyozó rész.

Összességében azoknak lehet érdekes olvasmány, akik csak most kezdenek ismerkedni J. R. R. Tolkien életének főbb állomásaival, és akik könnyed olvasmányra vágynak, nem tanulmánymélységű biográfiára. Arra végülis ott van *a Tolkien élete*.

DISSZONANCIÁK AZ AINUK MUZSIKÁJÁBAN

(Ainur: *War of the Jewels*)

Írta: Adam Ardens Dora (Peredhil)

Az Ainur, egy tekintélyes méretű, 12 fős olasz banda progos-szimfonikus rock zenéjével igyekszik minden albumában J. R. R. Tolkien világát megidézni. Igyekszik. Azért mondom így, mert bár nem csak Howard Shore gigantikus filmzenéjével lehet a Professzor világát megidézni (ezt az epikus power metálon edzett fülem is bizonyítja, a sok folk előadóról, vagy a Tolkien Ensemble-ről nem is beszélve), itt csak nyomokban kapott el a hangulat.

Úgy hét-nyolc perc után esett le, hogy már nem az intrót hallgatom. A kétperces, narrációval megtűzdelt intró (*Fate Disclosed*) után egy hétperces, instrumentális, prog-rockos szerzemény indítja az albumot, a *Wars of Beleriand*. Én magam biztos nem ezzel a számmal kezdtem volna az albumot, mert szűk tíz perc után is ott voltam, hogy még mindig nem vitt magával, csak várakoztam, hogy történjen már valami emlékezetes. (Pedig a progresszív zenét sem vettem meg soha.) A *Hell of Iron* dal kezdő riffjeinél már elkezdtem reménykedni, a hangzás ellenére. Némiképp emlékezetesebb témát a *Wars Begin* nóta közepe táján sikerült kapni, majd az azt követő *Kinslaying (The First)* című dalban kicsit előtérbe kerülő hegedű végre ad egy melódiát, amiről bevillanhat Arda világa. (A fuvola és hegedű nagyon jól tesz ennek a lemeznek.) Végül a *The*

Great Battle (Or The War Of Wrath) című tizenkét perces számban jöttek olyan témák, amikre igazán felkaptam a fejem. Ugyanakkor az album háromszori végighallgatása után is ott tartok, hogy egy kezemen meg tudom számolni az emlékezetes témákat. Miután lepörgött ez a 75(!) perces lemez, úgy éreztem mintha az Ainur nem Tolkien világát szeretné a maga stílusában megzenésíteni, hanem írni valamit, és utána rámondják, hogy „Tolkien tematikájú”. Van különbség.

A dalok igyekeznek minden hangszernek esélyt adni, hogy szóhoz jusson, ami balul is elsülhetett volna, de furcsa módon az óriási káosz helyett több helyen még szellősnek is éreztem a dalokat. Hozzá kell tenni, hogy a hangzás borzasztó. Még az is lehet, hogy – bár nem érzem benne az eredeti koncepciót – sokkal jobban tetszene az egész anyag, ha rendesen szólalna meg. De 75 percen keresztül ez kicsit karcsú, nem tartja fenn a figyelmemet, pedig hallható, hogy az énekesek (vokálokban erős az anyag) és a hangszeresek is értik a dolgukat. Viszont ez csak az egyik fele a zenének. A másik a dalszerzés és a keverés, ez utóbbi kettő pedig nem úgy sikerült, ahogy szerintem (főleg ilyen játékidő mellett) elvárható lett volna. Ez az én egyéni szubjektív véleményem, és emellé az értékelésem öt pont egy tízes skálán.

Írj te is ajánlót!

Te is olvastál egy Tolkiennal foglalkozó könyvet, láttál vagy hallottál egy újabb adaptációt, jártál egy izgalmas helyen, vagy játszottál egy játékkal, amiről szívesen mesélnél? Esetleg a már bemutatott témák valamelyikéről van egészen más véleményed? Írj te is ismertetőt, kritikát vagy ajánlót a Lassiba! Folyamatosan várjuk a kész írásokat vagy akár témafelajánlásokat a lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu e-mail címen.

További információk cikkíróknak: tolkien.hu/mtt/item/3312

TOLKIEN SVÁJCI ÚTJÁNAK NYOMÁBAN

(M. S. Monsch: *Switzerland in Tolkien's Middle-earth*. Magánkiadás, Zürich, 2021.)

Írta: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

M. S. Monsch *Switzerland in Tolkien's Middle-earth* (Svájc Tolkien Középföldéjén) című könyve azóta izgatta a fantáziámat, hogy először megláttam. Olyan könyvet kerestem, amiből többet tudhatok meg Tolkien svájci kalandjairól, és az alcímet (*In the footsteps of his adventurous summer journey in 1911 with hiking suggestions*, azaz: Az 1911-es kalandos nyári utazásának nyomában túrajavaslatokkal) elolvasva úgy éreztem, megtaláltam. Túraútvonalakra is javaslatokat kap az olvasó, az előszót pedig John Howe, a híres Tolkien-illusztrátor írta. Azt hittem, ez a könyv csak jó lehet. Sajnos nem éppen azt kaptam, amire számítottam.

A szerző, Martin Monsch egy fiatal svájci ügyvéd, aki a lélegzetelállító alpesi tájakban mindig is Középföldét látta, ezért kezdett könyvírásba. 2021 nyarán jelent meg magánkiadásban a *Switzerland in Tolkien's Middle-earth* német és angol nyelven. A magánkiadás önmagában nem baj, ettől még lehetne ez egy jól megírt mű, de sajnos nem az.

Tolkien svájci útjáról nem tudunk túl sokat, hiszen több mint ötven évvel az utazás után írt csak róla két levélben (1961: 232. levél, 1967: 306. levél). Az útvonalat csak hozzávetőlegesen tudjuk rekonstruálni, hiszen vannak biztos pontok, de akadnak kérdések is bőven. Azt tudjuk, hogy az akkor 19 éves Tolkien öccse és egy baráti család, a Brookes-Smithék társaságában indult útnak 1911 júliusában Interlakenből. A csapattal tartott egy helyi idegenvezető, vele együtt összesen tizenketten voltak. A túra nagy részét gyalog tették meg hegyeken és völgyeken át, saját felszerelésüket cipelve. Augusztus 25-én Tolkien aláírt egy vendégkönyvet a Bertol Hut szálláshelyen Arolla közelében, de nem tudni, onnan merre mentek tovább. Valószínűleg szeptember elejéig tartott az út Interlakentől Sionig, ezalatt bejárták a Berni-felvidéket és Wallist.

Kicsit csalásnak érzem, hogy Monsch – bár ír Tolkien útjáról, próbálja rekonstruálni, merre jártak, és mit tapasztalhattak – arra helyezi a fő hangsúlyt, hogy honnan is meríthette Tolkien az ihletet *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* megírásához. Ehhez svájci meséket, legendákat, más szerzők írásait, történelmi eseményeket hív segítségül. Vannak abszolút igazolható elméletek a könyvben: az egyik ilyen Völgyzugoly. Több Tolkien-kutató (David Salo, Marie Barnfield) is egyetért abban, hogy Lauterbrunnen lehetett Völgyzugoly fő inspirációja. Tolkien 1937-ben több rajzot is készített az Utolsó Meghitt Otthonról (ld. *J.R.R. Tolkien: Artist and Illustrator*), és tagadhatatlan a hasonlóság a svájci völgygel. A túra kezdetén érintette a társaság a Lauterbrunnen-völgyet, ami tényleg gyönyörű, nem csoda, hogy hatással volt Tolkienra.

Ez még viszonylag a könyv elején szóba is került, ám minél tovább jutottam az olvasásban, annál vadabb elméletekkel találkoztam. Monsch egyszerűen mindenre megpróbálja ráhúzni, hogy inspiráció lehetett Tolkien számára, bármi vélt vagy valós párhuzamot fedezzen is fel.

Rengeteg a spekuláció: műveket említ, amelyeket Tolkien ismerhetett, de nem lehetünk benne biztosak. Földrajzi helyszíneket azonosít be olyan irreleváns tényezők alapján, mint a távolság: csak azért, mert egy svájci barlang és hegy akkora távolságra fekszik egymástól, mint Moria és a Caradhras, még nem jelenthetjük ki, hogy ez kétségtelen bizonyíték Tolkien inspirációjára. Nyelvi hasonlóságokat tár elénk: szerinte nem lehet véletlen, hogy a Rhône folyó és Rohan hasonlóképpen hangzanak. Dilettáns nyelvrokonságelmélet-gyártók szoktak hangzás alapján szavakat úgy rokonítani, ahogy Monsch teszi.

Ami igazi ínyencség nekünk, magyaroknak, az a teljesen váratlanul megjelenő **The Hungarians** című fejezet, azon belül is a második alfejezet: **The Hungarians as a Source of Inspiration for the Orcs and the Riders of Rohan** (A magyarok mint az orkok és a rohani lovasok inspirációjának forrása). Meglepő, hogy egyszerre vagyunk inspirációk az orkokhoz és a rohani lovasokhoz is. Az ork eredetét Monsch azzal támasztja alá, hogy Tolkien *A Gyűrűk Ura* történetét a Német-római Birodalom megalakulásához hasonlította (294. levél) – amihez nagyban hozzájárult a kalandozó magyarok legyőzése. Ezen párhuzam alapján a kalandozó magyarok megfeleltethetők a legyőzendő orkoknak. Etimológiai magyarázatot is hoz: Tolkien az óangol *orc* szót a Beowulf fordításába *ogreként* ültette át. Jelen ismereteink szerint az *ogre* a franciából kölcsönzött szó, ami a latin *orcus* (alvilág istene, gonosz lélek) kifejezésből ered. Egy angol etimológiai szótár (*An Etymological Dictionary of Modern English*, 1967) szerint az *ogre* az ófranciában a pogányok, azon belül is a magyarok elnevezésére szolgált. Egyesek ezt a finnugor *ugri* szóval hozzák kapcsolatba, ami Monsch szerint a magyarok régi neve. Az *ugor* szó eredete a mai napig nem tisztázott, valóban lehet köze a magyarok külső népnevéhez, de az *ugri/ugor/ogur* és *ogre* rokonítása pont annyira tűnik esetlegesnek, mint a Rhône és a Rohan.

Továbbhaladva a fenti gondolatmeneten: a szerző szerint az sem véletlen, hogy a quenya a finnre hasonlít, míg a mágol, amit Tolkien először az adánok, majd később az orkok nyelveként tervezett használni, a magyarra hajaz. A finn és a magyar rokon nyelvek, a megkínzott tündékből pedig orkok lettek, ergo a skála két végpontja a tünde finn és az ork magyar nyelv. Ha ebbe jobban belegondolunk, akkor

Fotó: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

a magyar a finn elcsúfított változata. Beismerem, ez utóbbit még Monsch sem meri ennyire konkrétan leírni, de erőteljesen utal rá. Nem tudom, hogy ez a verzió a rosszabb, vagy egy másik elmélet a sok közül, ahol a golyvás, eltorzult fejú vidéki svájciak adják az ihletet Tolkien számára az orkokhoz.

Folytatva az okfejtést, a kalandozó magyarok lennének tehát az ork fenyegetés, az augsburgi csata pedig a pelennori csata, ahol Vörös Konrád Théodenként vitte harcba lovasait, I. Ottó pedig egy lelkesítő beszéd után rohant a csatába a sereg élén, akárcsak Aragorn. A harcok után (hét évvel) Ottót császárrá is koronázták, ahogy Aragorn is Gondor királya lett. Egyértelmű a párhuzam! Hiszen ki hallott már olyat, hogy egy csatában lovasok vesznek részt, lelkesítő beszédek hangzanak el, és a sikert koronázással jutalmazták?

És hogyan is lettek a magyarok orkokból rohani lovasok? A nándorfehérvári csatában, Hunyadi Jánosnak az Alföldről, az európai Rohanból hozott lovasaival érdemeltük ki a megtisztelő összehasonlítást. Monsch azért a fejezet végén beismeri, hogy nem lehet megmondani, valójában melyik csata inspirálta a pelennori csatát, mert elég sok opcióból válogathatunk.

A karakterek eredetének meghatározására tett kísérleteit olvasva sokszor volt az az érzésem, hogy Monsch valójában archetípusokról beszél, de ezt ő maga nem veszi észre. Bőszén hasonlít össze személyeket, akik között tényleg vannak hasonlóságok, mert egy archetípusba tartoznak. Így nem csoda, hogy minden kecses, szőke, varázserővel bíró nőalak Galadriel lesz, minden ősz öregember pedig Gandalf. Az a benyomásom, hogy Monsch ezzel egyszerűen nem volt tisztában könyve megírása közben, és attól tartok, hogy azóta sem jött rá.

A legnagyobb hibának a spekulációk mellett azt érzem, hogy Monsch egyszerűen nem hagy teret az írói fantáziának. Többször írja, hogy Tolkien akár nem tudatosan is beemelhetett részleteket a műveibe. Elképzelhető, de mégsem kell minden apróságot megmagyarázni és kitalálni az eredetét. Tolkiennak megvolt a maga alkotói ereje, ki tudott találni új dolgokat, nem kellett folyton inspirációkat keresnie.

Az is érthetetlen, hogy amikor egyértelmű forrásunk van magától az írótól egy helyszín eredetére, akkor Monsch miért talál ki alternatív megoldásokat? A Holtláp inspirációjának például a Totenseet tartja, ami akár stimmelhetne is. Arról kapta ez a tó a nevét, hogy két csatában is megtelt a vize halott katonákkal, és a holttestek a hideg klíma miatt sokáig láthatóak maradtak. Viszont Tolkien leírta, hogy a somme-i csata utáni csatamező ihlette a Holtlapot (226. levél), ennek ellenére Monsch mégis ragaszkodik a saját elképzeléséhez, mert szerinte az író nyilatkozata nem kizáró ok. Sőt, meg is magyarázza, hogy bár Tolkien nem járt a Totenseenél, de akár hallhatott róla, és ihletett meríthetett belőle, hiszen a Holtlápban egy réges-régi csata elesettjei fekszenek, ami igaz a Totenseere is, viszont a somme-i csata után frissen elesett katonák kerültek a vízbe – szóval biztosan a Totensee jön ki nyertesként.

Bosszantó, hogy a rengeteg erőltetett hasonlóság között sajnos elvesznek a valóban beazonosítható helyek és karakterek. Tolkien maga írta (306. levél), hogy Bilbó útját Völgyzugolytól a Ködhegységig az ő svájci útja ihlette, de mire ennek a részletezéséhez eljutunk, úgy tele van a fejünk lehetetlennél lehetetlenebb elméletekkel, hogy már kétkedve fogadunk mindent.

Azt meg végképp nehezen tudom hova tenni, hogy a szerző időnként olyan művekre is hivatkozik, amikre egy komoly kutatásban nem illene: elképzelésem sincs, miért említi meg a Trónok harcát, a Harry Pottert vagy a Sykrim számítógépes játékot. Ezeket Tolkien természetesen nem ismerhette, teljesen értelmetlen hát bármilyen hasonlóságot keresni velük. Egy alkalommal teljesen váratlanul egy svájci legenda, Dietrich von Bern történetének elmesélése közben megemlíti, hogy ahogy Dietrich szövetekezett a hunokkal, úgy tett Daenerys is a lovas emberekkel. Pár oldallal később azt tartja releváns párhuzamnak, hogy Dietrich is vissza akarta szerezni a birodalmát, ahogy Daenerys vagy Aragorn. Lássuk be, ez elég sovány hasonlóság, tele van a világirodalom ilyen történetekkel. A legindokolatlanabb mégis az, amikor az Oroszlánkirályra hivatkozik: *A hercegnő és a kobold* történetében – ami egyébként releváns forrása a koboldoknak/orkoknak *A hobbitban* – a goblinok a hercegnőt és dadáját veszik üldözőbe, amiről Monschnak az Oroszlánkirály hiénái jutnak eszébe. Hogy ez miért fontos információ, az azóta is rejtély.

Tényleg szerettem volna ajánlani ezt a könyvet, de képtelen vagyok rá. Nem vehető komolyan, az elméletei légbőlkapottak és ismétlődnek, mintha a karakterszám növelése lett volna a cél. Egy dolgot azóta sem értek: hogyan sikerült rávenni John Howe-t az előszó megírására? Nem vagyok róla meggyőződve, hogy valóban végigolvasta a könyvet.

TÖBB, MINT TÁRSASJÁTÉK

A Gyűrűk Ura: Utazások Középföldén

Írta: Péter és Szilárd

A Gyűrűk Ura: Utazások Középföldén táblás játék hasonlít egy papír alapú szerepjátékhoz, amelyben barátainkkal kalandozunk, annyi különbséggel, hogy a Kalandmes-ter szerepét egy alkalmazás veszi át. A kaland *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* történései között játszódik. Az alapjátékban hat különböző hős egyikének a bőrébe bújhatunk, akik közül négy a regényekből ismert (Aragorn, Gimli, Legolas és Bilbó), míg két szereplő kitalált (Elena, a tünde és Beravor, a dúnadan kósza – utóbbi már feltűnt a kiadó kártyajátékában is). A maximum ötszemélyes (viszont az app-asszisztátság miatt akár egyedül is kipróbálható) táblás játék kooperatív: mindenki azon igyekszik, hogy karaktere képességeit a legjobban kiaknávza segítse a közös cél elérését.

A kalandok összefüggenek, egymásra épülnek, kampányokat alkotva. Az alapjátékban egy kampány érhető el, ami összesen 14 kalandot foglal magában. Új kampányokat is lehet vásárolni, azonban a legtöbbjükhöz újabb fizikai kiegészítőkre is szükség van. Az első kiegészítő Bakacsinerdőbe és Moriába, míg a második Gondor és Rohan királyságaiba kalauzol el bennünket: ezek a mérvadónak tekinthető nemzetközi társasjátékos honlap (a BoardGameGeek) értékeléseiben az alapjátéknál is jobb, kifejezetten magas értékeléseket kaptak. Sőt! Az egyre bővülő játékosközösség már egy saját applikációt is csinált, ahol játékosok készítette kalandokat és kampányokat is élvezhetünk.

A kalandok kifejezetten változatosak, ám korántsem egyszerűek. Minden kalandot egy adott időkereten belül kell teljesítenünk, ami a táblán fellelhető veszélyek, ismeretlen helyszínek, a meglévő karakterek száma és a beállított kampánynehézség függvényében csökken. Fontos kiemelni, hogy ha egy adott kalandot el is bukunk, a kampány folytatódhat, amennyiben nem egy kulcskalandról volt szó. Az elbukott kalandok azonban más irányba terelhetik az eseményeket (más kaland lesz a soron következő). Ezen felül bizonyos kalandok végén döntenünk kell arról, hogy melyik szálon megyünk

tovább. A kampányok tehát többszöri újrajátszás után is tudnak újat nyújtani.

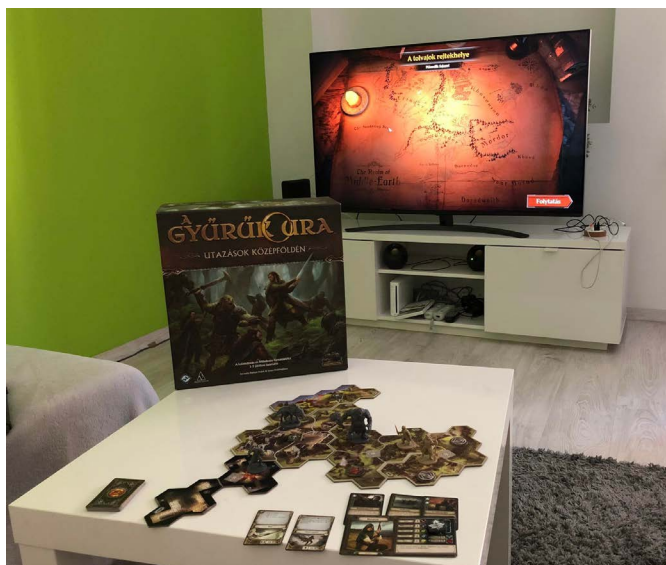
Maguk a kalandok is többféle végigjátszásra adnak lehetőséget: kövessük az ork felderítőket, hátha valamilyen kincs vagy érdekes helyszín felé vezetnek, vagy támadjuk meg őket most, hogy ne okozzanak galibát? Az alkalmazás segítségével generált fizikai lapkaelhelyezés is változatos, újrajátszás esetén ugyanannak a kalandnak a terepasztala sem lesz kétszer egyforma, így a pakliépítés, a kalandokban felbukkanó szereplők, tárgyak és a tábla adta véletlenszerűség mind-mind hozzájárul az újbóli élvezetes kalandokhoz.

A játék nem csak a kampányalapúságban idézi a szerepjátékok hangulatát. Hőseink a kalandok során megszerzett tárgyakat, alapfegyverzetüket, mi több, szerepspecifikus (kapitány, betörő, felderítő stb.) képességeiket is fejleszthetik minden kaland után az addig megszerzett tapasztalati pontok felhasználásával.

De hogyan is néz ki a játékmenet? A kampány elején minden játékos összeállít egy körülbelül 15-20 lapos paklit, amely egy alappakliból, a hőshöz tartozó lapokból és a kiválasztott szerephez tartozó kártyákból áll. A kalandjaink során megszerzett tapasztalati pontok felhasználásával ez a pakli a későbbiekben módosítható, bővíthető.

A paklink összeállítását követően az alkalmazás a főszerep. Segít felállítani a kalandozásunk helyszínét: kijelöli, hogyan helyezkedjenek el a vadont, esetenként barlangokat és tömlöcöket ábrázoló, hexagon (kisebb, zárt helyszínek esetében négyzet) alakú játéktáblák; hogyan helyezkednek el azokon a különböző szereplők, felfedezésre váró helyek és veszélyeket szimbolizáló jelölőkorongok, majd felvázolja a kerettörténetet és a szituációt, amelybe hőseink csöppennek.

Nagy vonalakban a játék három fázisból áll. Az első az úgynevezett előkészítés fázis. A játékosok megkeverik lapjaikat, majd húznak kettő (hőstől függően akár három) lapot a paklijukból. Az egyiket bekészíthetik a

Fotó: Péter tapasztalati pontok felhasználásával

felhasználható képességek közé, a maradék lap(ok)ról pedig eldönthetik, hogy a pakli aljára vagy tetejére helyezik-e. Ennek az a jelentősége, hogy a táblán való interakció és a harc során is ebből a pakliból húzunk, az adott cselekvés vagy támadás sikere pedig a felhúzott lapon található szimbólum meglététől függ, így a húzópakli a kör hátralévő részében egyfajta manipulálható, befolyásolható dobókockaként működik. Véleményünk szerint a túlzott véletlenszerűség nem mindig jó egy társasjátékban, ez a mechanika viszont lehetőséget biztosít a taktikázásra. Neheztésképpen általában a legjobb képességeken található a sikerjelző is, ráadásul a kezdeti kalandokban csak négy ilyen lapunk van a 15-20 lapból álló pakliban, ez nehéz döntések elé állít már a kör legelején.

A második fázisban a játékosok tudnak mozogni, felfedezni és interakcióba lépni a táblán elhelyezett helyszínekkel és érdekességekkel, megküzdeni az előbukkanó ellenségekkel.

A harmadik fázis pedig az úgynevezett árnyfázis, amelyben az alkalmazás a fent részletezett faktoroktól függően csökkenti a rendelkezésünkre álló időt, és meghatározza, hogyan mozgassuk az ellenségeket, amelyek hőseinket támadják.

A játék a célok teljesítésével, az idő lejártával vagy az egyik hős halálával ér véget.

Fotó: Péter

felkészülést a Kalandmester részéről, és az elbeszélés minősége nem annak felkészültségétől függ. Továbbá megkönnyíti a kezdeti játékoszeállítást és természetesen az esetleges félbehagyást, hiszen az aktuális állapot elmenthető. Hátránya, hogy a játékidőnek nagyjából a fele a laptop, táblagép bújásával telik, ez pedig csökkentheti a hagyományos asztali társasjáték során érzett közösségi élményt.

Talán még érdemes szót említeni a veszélyjelző mechanikájáról is. Az elbeszélésben esetenként hiányzott a fókusz, és csak az időkeret adott célt a kaland teljesítéséhez. A veszélyjelző miatt a kalandok teljesítésére elérhető idő már normál nehézségi fokozaton is szűkös, sajnos nem tudunk mindent felfedezni. Nem jó érzés, ha nem tudunk például egy gombát kereső hobbitnak segíteni, mert a világot „megfoghatatlan” árnyak fenyegetik.

A dobozban 2 szabálykönyv, 22 térképlapka, 2 harci térkép, 31 figura, durván 200-250 képesség- és felszereléskártya és egyéb szükséges jelölők (hordók, zászlók, bozót és szikla stb.) találhatóak, ezek megjelenésükben is hozzájárulnak a Fantasy Flight Gamestől megszokott minőséget. Ezen felül érződik, hogy ez nem az első ilyen jellegű társasjáték a készítőknél: a csata- és a képességpróbák már sokkal gördülékenyebben működnek, mint például a játékmechanikában előzménynek tekinthető *Mansions of Madness* játékokban. A magyar kiadás a Delta Vision gondozásában jelent meg. Sajnos az alkalmazáson belüli történet fordítását helyenként mesterkéltnek és erőltetettnek éreztük, ez időnként ki tudja zökkenteni az embert a játék hangulatából, de minden más kárpótol érte.

Összességében, ha kicsit is vonz a szerepjátékok egyszerű, könnyen játszható, gördülékeny táblás játékként való újraértelmezése, a fenti pozitívumok és negatívumok figyelembevételével mindenképpen érdemes kipróbálni.

Fotó: Péter

Negatívum, hogy talán éppen az említett véletlenszerűség miatt, bár az alapjátékban szereplő generált kalandok érdekesek, de egy-kettőt leszámítva – a hősök kivételével – nem igazán érződik rajtuk a tolkien világ hangulata. Az Öregerdő megvalósítása azonban kifejezetten ötletes: a fákat megérintve kérlelhettük őket, hogy engedjenek tovább az ösvényen, ekkor új lapkák kerültek lehelyezésre. Kalandunk során ennek az ellenkezője is megtörtént: mivel az Erdő élt, időnként átrendeződött a játéktér, elzárva a vissza vagy a tova vezető utat, melyeket csak sikeres próbatétel esetén tudtunk ismét megnyitni.

Az alkalmazásvezéreltségről is megoszlanak a vélemények. Előnyeként lehet felhozni egy hagyományos szerepjátékhoz képest, hogy nem igényel előzetes

AZ IGAZI TÖRTÉNET

Írta: Sági Kiss Dániel (Alew)

Puha léptek topogtak végig a szmiál deszkapadlóján, majd hirtelen elhaltak. Bilbó azon töprengett, hogy vajon unokaöccse megállt, vagy elfordult a vastag szőnyeggel borított vendégszoba felé? Legalább nem a konyhába és onnan az éléskamrába oson, ott a nyikorgó küszöb lebuktatná. Valahogy a Zsákosoknak a vérében, illetve inkább a lábában van az osonás. Szinte betörőnek születtek. Bilbó elmosolyodott, meggyújtotta a pipáját, és hátradőlt párnázott székében. A cseresznyeillatú füst lágy kék ködként vette körül az arcát, az ablakon beragyogó tavaszi napfény éles árnyékokat rajzolt a dolgozószoba falára. Bilbónak, legalábbis hobbit viszonylatban, rengeteg könyve volt. Az korántsem volt szokatlan, hogy egy hobbit olvasson, sőt, kinézték azt, aki írástudatlan volt, de az átlag megyei polgárok a betűkkel levelekben, családfákon, hivatalos iratokon és esetleg receptekben találkoztak, a könyv-olvasást nemigen értették. Felállt, és a könyvespolchoz lépett, azon tanakodva, mit olvasson. Talán valamit a tündékről?

– Bilbó bácsi, meséld el nekem a nagy kalandodat! – Frodó lelkes gyerekhanga váratlanul tört be Bilbó és a könyvei közé. A kölyök imádta a meséket és legendákat, de Bilbó mindhiába próbálta rászoktatni az olvasásra, unokaöccse tőle akarta ezeket hallani.

– De hát már elmeséltem – felelte gyengéd mosollyal.
– De meséld el újra, kérlek!
Nem lehetett ellenállni a fültől fülig mosolynak, amiből itt-ott néhány fog hiányzott. Bilbó leült, eloltotta a pipát, és ölébe ültette Frodót.

– Az úgy történt, hogy nagy örökséghez jutottam egy távoli ük-ük... – kezdett bele komótosan.

– Ne ezt, ezt Lobélia néninek szoktad mesélni! Az igazit! – kérlete a kölyök.

– Hát jó. Egy napon a kertemben szedtem a répát, amikor a földből... – próbálkozott újra.

– Bilbó bácsi!!! – visított vigyorogva Frodó. – Az igazi igazit!

Bilbó vállat vont.

– Az igazi történet egy váratlan barát látogatásával kezdődött. Hamarosan kiürült az éléskamrám, elveszett a zsebkendőm, és hipsz-hopsz, tündékkal vacsoráztam. De kezdjük az elején. Estefelé járt már, amikor...

De Frodó már aludt is. Bilbó lágyan megsimogatta a fiú haját, ölébe vette, és átsétált vele a vendégszobába.

– Szép álmokat, kicsi hobbit.

A HOBBITOK VILÁGA

Berkenyési Burkus tollából

[Tolkien Tábor 2021 – Verspárbaj 1. helyezett]

Kedves Tukok és Borbakok,
Szavamra most hallgassatok!
Bögyös és Nagyszikládi,
Füleket tessék kitérni!
Rönkös, Cövek, Csürös...
Felsorolni mindet zűrös.
Egy a lényeg, most figyelj rám,
Mert elmondom, milyen a vigasság.
Rövid lesz a történet,
De nyugalom, mindenre kitérek.

Buli volt Hobbitfalván,
Ferdinánd azóta harsány.
Új telekkel nem csodálom,
Épüljön serényen az álom!
Csak egy baja van neki,
Hogy juhait nem leli...

Rajzok: Dúrielle [TLV 2021/2022]

Birkát ül meg Trufádok,
Azt mondják, a kölyök egy átok.
Mi lesz az új hazugsága,
Lovon menne majd csatába?
Bizottság kell! – mondja a Thán,
Ő is dönt... majd máskor talán.
De nyugalom, vigyáz ránk Rezső,
Hasában van minden erő.
A levelet tisztesen viszi Tóni,
Csak a dohányt nem kéne elszórni.

Állj! Hol a söröm? Na, hol ám?
Megint megitta a Jolán.
Sebaj!
Az Álmos Varjút költsük föl,
Kótyagos Trolltól kérjünk sört,
Ne szenvedjen a Szomjas Kánya,
Lantos Harkállyal nagy a lárma,
Huszadik Lyuk a cél máma!
...Na szóval menjünk a kocsmába!

Helyette golfoznánk mi,
De krumpli, az kell, ugye Hurka bácsi?
Kocsmárosné, aranyvirág...
Sört hitelbe nem ihatnánk?
Hozzá hobbitok jót ennének,
Bár az északi konyha szegényes,
De akit az éhség öröl,
Várja egy jó vakondpörkölt.

Halljátok?
Furcsa hangot hoz a szél,
Mintha azt üvöltene: Déééééé!
Sok becsületes nyugati alak,
Csak a végén el ne Szundítsanak.
Mit hozott már megint Kelet?
Lampion, vagy mi a retek.
Aztán itt van még Észak,
Hol tél az egyetlen évszak.
Négy fertály van, azt befejeztem.
Bakföldet mondja más helyettem!

Hát ilyen a hobbitok világa,
Akinak nem tetszik, menjen a szmiálba!

LÓRIEN RÉMÉNEK TANÍTÁSA

Írta: Kolosy Bettina (Rhune)

[Mese- és novellaíró pályázat 2020 – Novella 3. helyezett]

A lány hangja reszketett, mint a szél borzolta gyertyaláng.

Mélyen alant hajnalfény erdő ölén,

Mocorgó árnyak közt szunnyad.

Ért ő a mágia értő nyelvén,

De féltsük tőle gyomrunkat.

A dal betelefonódott a madárricsajba, és áttört a kakofónián, páráként megülve a tájon. Ennath tapogatózva haladt tovább, karcsú nyakán ülő szaténfátylába bele-belecibáltak az ágak. Kezdte elhagyni a remény. Eddig egy kedves nőtával próbálkozott, ám most megkísérelte felbosszantani a rémet, akinek a keresésére küldték.

Görbe a háta, csorba a lába,

Ha ránézel, undorba fagysz,

Arca egy ork szürke csonkja...

– Tudod egyáltalán, mi az az ork? – a lány mögött puha talpakkal landolt valaki, éppen amikor megszűnt minden csivitelés.

Ennath ellenállt a kísértésnek, hogy megpördüljön a sarkán. Továbbra is háttal állva a jövevénynek méltóságteljesen kihúzta magát, és földre hulló ruháját igazgatta.

– Gwendirhez jöttem, hogy átadjak egy üzenetet Dyrnbelből, az utolsó aranyerdei városból – kezdte megbicsakló nyelvel. – Te vagy ő? – Bár a jövevény hallgatott, Ennath érezte, hogy így van. Folytatta a mondókáját. – Mostanság a vadászat egyre nehezebb, hiszen az őzek és nyulak óvatosabbá váltak. A tündénép így éhezni fog. A vénék szerint te réges-régen közénk tartoztál, így arra kérünk, segíts rajtunk!

– Csak mert lusták vagytok fogócskázni az állatokkal, helyette koszorúkat fontok, könyveket bújtok, és végtelen gögötöknek hódoltok, nem foglak etetni titeket – Gwendir heves feleletétől a tündelány összerándult, és arrébb húzódtott. A rémséget ez csak bátorította, hogy légies, libbenő léptekkel elé kerüljön. Ennath arca körül mocsárbűz terjengett, ahogy Gwendir felé hajolt.

– Egy vakot küldtek hozzám? Mily elbűvölő utalás! – fortyogott a férfi. – Jutalmat ígérték, igaz? – kacagott fel keserűen. Metsző, éles nevetése volt, mart, akár a késpenge.

– Magamtól jöttem – emelte fel elegáns állát Ennath.

– Mily nemes! És azt akarod, hogy ezt elhiggyem? Egy úri kisasszony kikívánczik az erdőbe. Kitaszítottak, mert selejtes vagy.

A tündelány összefonta a karját a mellkasa előtt, majd egy sóhajnál alig halkabban így felelt:

– Azért jöttem, mert elegendem van abból, hogy selejtes legyek. Talán én is tudnék vadászni. A szememet akarom.

– Az erőm nem ad neked látó szemeket, bármit is mondanak a néped énekei – közölte Gwendir szárazon. – A mágiam az erdő rezdüléseiből ered, és külsőségek megváltoztatására nem alkalmas.

Ennath válla megereszkedett, bársonyos haja az arcába hullt bánatában.

– Ám nem csak szemmel lehet látni.

A tündelány felkapta a fejét, mint a szagot fogó kopó.

– Hogy mi?

– Megmutatom – Gwendir összecsapta a tenyereit, mire az Aranyerdő felhagyott kísérteties hallgatásával, és fájdalmas hangorkánnal töltötte meg újra a teret. – Most mit hallasz?

– Lärmázást – ráncolta a homlokát Ennath. *Ez a rém kicsit féleszű* – gondolta.

– Válaszd szét a zajokat, mintha borsót hántanál ki a héjából. Az átütő zajoktól a harmatgyengék felé haladj. – A lány oldalra hajtott fejjel fülelt. Károgás, cickány neszezése, kopácsolás bontakozott ki lelki szemei előtt.

– Most próbáld meg minél pontosabban meghatározni, ezek milyen irányban és távolságban vannak tőled.

– Harkály kopogtat ezen a fán – mutatott jobbra Ennath. – Talán tíz lépés magasan?

Gwendir sziszegve kinevette, mire vér tolt a lány fejébe.

– Ne neved, hanem segíts! Semmit se tudsz, csak vég nélkül karattyolni! – kiáltott rá. A férfi egyszeriben előreugrott, hatalmas, göcsörtös ujjperceivel átfogta Ennath kézfejét, és nyitott tenyérrel a földre tapasztotta.

Az avar alatti sötét mélység megnyílt, és felvillantotta a végtelen, szövevényes érhálózatot, mely egészen Középfölde szívéig húzódtott. A pulzáló rovasok átszaladtak az élőlényeken is, megvillantva a mallornfák alakját és a fakopáncs munkáját is. Az állat messze volt, messzebb, mint azt a lány hitte.

Mikor Gwendir elhúzta a kezét, Ennath tévován egy fának dőlt. Ez alkalommal a rém nélkül is képes volt felidézni a vibráló sugarakat, melyek végigtáncoltak az ujjain. Úgy érezte, a hangok, amik egész életében kísérték, végre formát öltöttek, és már az erdő is kevésbé tűnt számára idegennek.

– Egy ilyen képesség viszont vajmi keveset ér, ha mozgásban vagy, és a dolgok helye megállás nélkül változik. Hallani is meg kell tanulnod, különben mire lennének jók azok a mutatós kis tündefüleid? – csipkelődött Gwendir. Ezt hallva Ennathban fellángolt a bizonyítási vágy. – Ha pedig az erdőben akarsz vadászgatni, meg kell tanulod megvédeni magad a ragadozókkal szemben is.

– Készen állok – mondta a lány. Gwendir gúnyos nevése egyre messzebről visszhangzott a fák között. Ennath riadalmától fűtve, hogy elveszítheti egyetlen reményét a látásra, gyökereken botladozva követte. Letört egy sima kérgű fáról egy kisebb ágat, amire egyaránt támaszkodott, és az utat is tapogathatta vele. Kisvártatva üde ásványszag kigyózott a tündelány orrába, és talpa masszív faépítményen koppant. Egy hídon állt. Riadtan belekapaszkodott az oldalt végigfutó korlátba, nehogy elragadják a Celebrant éhes hullámai. A folyó szélén gallyak recsegték sopánkodva, amint a rém is leszakajtott egyet közülük.

– Mit csinálsz? – kiáltott rossz előérzettel a lány. Körbefordult; elöntötte a jeges félelem. Hirtelen a semmiből egy szálegyenes, kemény ág vágódott a térdhajlataiba, mire ő egyensúlyát veszítve zuhant a talajra. Sár és eltévelyedett levelek tapadtak a szoknyájára. Esetlenül talpra kecmergett.

– Egész életemben kísérgettek – Gwendir egyszerre volt közel és távol. Fürgé mozgását kemény dió volt követni. – Óvtak, védtek egy fuvallattól is. Lát-szik az öltözékeden, a tartásodon, milyen semmirekellő vagy.

Kisöpörte a lány alól a lábát. Ennath ujjai póklábaként száguldottak, támaszt keresve, de a hídon nem voltak fák, és a korlát túl messze volt. Újra fenékre esett. A szemét a szégyen könnyei csípték. Ilyen mértékű megaláztatást még nem tapasztalt. De tudta, hogy szükséges, ha meg akar tanulni vadászni egész Dyrnbelre.

– Fel kell áldoznod a büszkeséged, mely a tündenép legfőbb gyengesége – szólalt meg Gwendir. Ennath ekkor útjára engedte folyó könnyeit, és harmadszor felállva kevésbé szálegyenes, praktikusabb pozíciót vett fel. Rezgő tündefüle érzekelte a bot suhintását, de túl későn. Összerándult a gyomorszájára mért ütéstől. Dühödten tépte le magáról nehéz szoknyáját. A hátramaradt, térdig érő cafatban már könnyedebben mozgott.

Gwendir puha macskaléptei alatt enyhén meghajlott a palló, ahogy lendületből előredőlt. Ennath leguggolt, de csak azt érte el, hogy a husáng arcon csapta, és feje félrecsuklott.

– Rendben vagy? Nem akartam... – a lány erőből pofon vágta a helyet, ahol a másik arcát beszéde alapján betá-jolta, és előnyét kihasználva felkapta saját botját a hídról.

Gwendir ettől kezdve nem kímélte: cséphadaróként osztotta a csapásokat. Ennath nyögve két kézre fogta fa-botját, és ráhangolódott a csípős, nedves levegőt szétszabdáló suhogásokra. Felszisszent, ahogy első alkalommal há-rította Gwendir támadását, a fogai összekoccantak a botok ütközésekor. Gwendir újra nekiment, mire a lány faága két oldalával felfogta a csapásokat: jobb, bal, jobb, jobb, bal.

Öntelt vigyor költözött az arcára, ahogy megízlelte a siker mézédessé gyümölcset.

– Mássz fel rá! – kopogtatta meg Gwendir a hidat a víztől el-

választó keskeny korlátot, mire a vigyor lefagyott a tündelány arcáról. Ennath keze végigszaladt az elegáns íven, és egyszerűben mindent elborító ködként telepedett rá a fáradtság és porcikái fájdalmas sajgása.

– Lehetetlent kérsz tőlem.

– Ugyan! Minden tünde képes lenne rá. A harmadkorban még köteleken szeltek át ezt a folyót.

A lány beakasztotta cipellőjét egy kacskaringós mélyedésbe, és fellendült a korlát évezredes kövére. Botjával egyensúlyozva várt Gwendirre, aki egy ügyes támadással meg is érkezett. Ennath megingott, de eltáncolt a csapás elől. A mozdulatai eleinte darabosak voltak, ám felfedezett magában valami ősi ösztönt. Ennek segítségével úgy siklott a peremen, mint pisztráng a folyóban, a levegő bőszen áramlott karcsú teste körül. Hirtelen megmorrant a hasa.

– Éhes vagy? – kérdezte Gwendir, és egy fürgé félfordulattal kiverte Ennath kezéből a husángot. Az eszköz az alatt surranó folyóba placcsant. – Kövess! A híd fölé hajlik egy göcsörtös fűz, tőled vállmagasságra – navigálta a lányt. Ennath küszködve felhúzta magát a férfi mellé, és elképedt, mikor érzekelte, hogy repedezett peremek ívelnek a fűz tetejéről, és egy mallornfa törzse körül tekeregnek tovább. A fák közti ösvény hosszan nyúlt befelé az erdő szívébe.

– Lothlórien – magyarázta Gwendir. A fára csavarodó váz ekkor nyekeregve megadta magát, és beszakadt Ennath

Fotó: Laothriel [TLV 2013/2014]

alatt. Gwendir szívverésnyi idő alatt visszarántotta a lányt, stabilabb pontot keresve. – Legalábbis egykoron Lothlórien volt, Galadriel, a legigazabb tündeúrnó otthona. Manapság csak egy zegzugos erdő rész fénytelen romokkal. – A férfi sóhajtott, és sóhaját búskomorság árnyékolta.

– Szerintem van egyfajta vad varázsa – jelentette ki Ennath. – Már amennyire én látom.

– Mondasz valamit – kacagott Gwendir. – Meg is éreztünk szerény hajlékomhoz. Kérsz áfonyát vagy nyúlpecsenyét?

– Hoztam magammal lembast – a lány helyet foglalt Gwendir teraszának szélén, és elővette bebugyolált úti eledeleit. Vendéglátója mellé telepedett.

– Egy falat elég belőle, hogy egy felnőtt ember gyomrát megtöltse – szavalták kórusban, mire Ennath oldalra billentette a fejét.

– Azt hittem, te az idők eleje óta számúzve vagy a civilizációtól – harapott egy nagyot a kenyérből. – Akkor honnan ismered Lothlórient és az ételeinket?

– Nem mindig voltam számkivetett – morgott Gwendir. – Sauron halálakor minden megváltozott. Szörnyű idők voltak, nem vitás, de a szépek népe összefogott a többivel. Azonban később a tündék azon tagjai, akik nem hajóztak Szürkerévbe, dolyfössé váltak, és elvonultak a külvilágtól. Akkor magamra hagytak az erdőben, és megátkoztak.

– Nehezen fogadják a másságot, pont, ahogy a változást – bólintott értőn Ennath. Bár korban nem ért fel a rémhez, tapasztalt egyet s más Dyrnbel tisztásbeli palotájában. Féloldalasan elmosolyodott. – Azt terjesztik rólad, hogy az egész arcod egy szörnyűséges fekete lyuk.

Mielőtt még a férfi bármit tehetett volna, Ennath végighúzza a kezét a rém arcán. Rükskös tapintása volt, mint az érceknek, és hatalmas orra egy megcsavarodott, szívós tölgyre hajazott. A rém megfeszült, mint egy kisfiú, aki fél, hogy elriaszt egy éjjeli pávaszemet.

– Nem tudom, mi volt a bajuk veled. Megvan minden, aminek meg kell lennie: száj, orr, szemek, szemöldök, bőr – Gwendir ellazult a hallottakra.

– Ahogy sejtem, még itt maradok tanulni – emelkedett fel Ennath.

– Ha már ilyen szépen meghívtad magad – Gwendir hátradőlt, és a lány figyelte egy fölötté elsuhanó bagoly szárnycsapásaira.

– És megtanulok bálni az íjjal – fűzte hozzá a lány.

– Ne hidd, hogy olyan könnyű!

– Ne hidd, hogy olyan nehéz! – vágott vissza a lány. Gwendir felnevetett, és ez a kacaj nem emlékeztetett már egy késpengére. Inkább volt hegyes végű lúdtoll, amivel – fenyegető hegye ellenére – pusztán leveleket írnak.

– Vendéglátó létemre meg se kérdeztem még, hogy hívnak – szólt a rém a tündelány után.

A lány vissza sem fordult, ahogy befészkelte magát egy meghitt kis zugba Gwendir szerény hajlékában. A levegőben elkapta a felé dobott farkasbundát, és beleburkolózott.

– A nevem Ennath.

† Három hónappal később

A lant lágyan pengő dallama Dyrnbel étkezőasztalánál elhagyhatatlan kellék volt, mint az ezüstvilla vagy maga a koszt. A tündék szálegyenesre fésült, szép koszorúba rendezett hajzuhataguk alól pillogtak ki. Szabadidős tevékenységként a fogások apró, szimmetrikus darabokra való felszeletelésén fáradoztak.

– Mhm, fenséges ez a szarvas, Brendil.

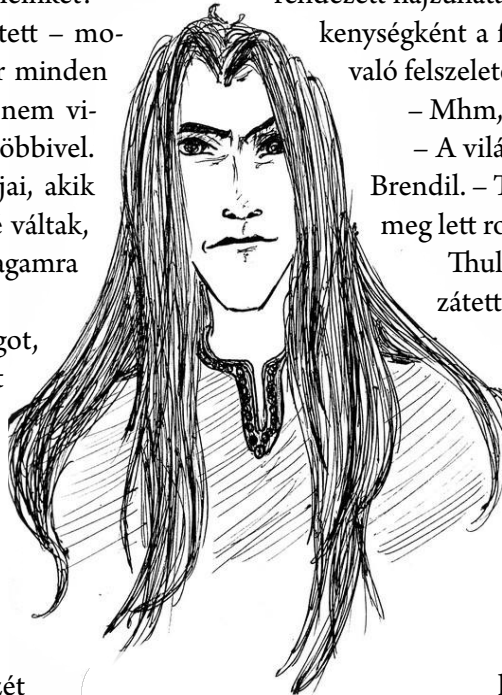
– A világtalan Ennath lőtte – borzongott meg Brendil. – Tegnap éjjel hozta a konyhára. Teljesen meg lett rontva az a lány.

Thulon méltóságteljesen biccentett, és hozzátette a magáét.

– A minap beugrott a fiamhoz a keleti szárnyba. Beugrott, de szó szerint beesett egy ablakon, úgy, ahogy mondom – a tündeférfi erőlyesen kortyolt a mallorn rezes színű nektárjából. – Hiába intettem tőle azt a két oktondit, rávette őket, hogy holnap vadászni menjenek vele. Pedig eddig még csak vizet is lusták voltak hordani a Celebrantról!

– Nem hisztek majd nekem, pedig igaz – csatlakozott egy erdősz tünde a pavilon sarkában izogatókhoz –, ha azt mondom, láttam Ennath a rémséggel vadászni. Azóta ilyen, mióta azzal a rusnyasággal találkozott.

– Már megbocsáss, erdősz, de ezt sértésnek veszem – harsant egy lányhang, megakasztva a lantos játékát. A tünde kivált az árnyékból, és hosszú léptekkel átszelte a pavilont. Bőrökből varrott és fával megerősített alkarvédőjén megcsillan a sápatag fény, ahogy intett vele. – Engem lehet ócsárolni, de ne szólj egy becsmérő szót se Gwendirről. Hisz nem is ismered, és nélküle most

Kép: Tóth-Palásthy Luca (Laerthel)

újdonságra éhezve hajtogathatnátok a lembast az íny-csiklandó fogások helyett.

E szavakra előrelépett egy cakkos képű férfi, arca egy orké, de ezüstösen csillogó fürtjei közt tündefülek lapultak néma tanúként, hogy a szépek népének tagja. Feszengve tűrte a megrökönyödött pillantásokat, szürke ujjai a vak lányéiba kulcsolódtak. Végül szólásra nyílt sebes ajka.

– Nem akar a lantos fiú íjhúrt pengetni e naptól fogva? – kérdezte egy nyikorgó fa hangján. – Ma egy veszett róka nyomába szegődünk, hogy ne terjessze a fertőzést.

– Ne hallgass a rémre, fiam – intette Thulon. A többi tünde is próbálta őt jobb belátásra bírni, ám a lantos ennek ellenére felállt.

– Ha ma elfogadtok megfigyelőnek, másnap megpróbálkozom a lövéssel – mondta megfontoltan. Lerázta magáról az őt medvecsapdaként visszatartó tündekezeket, és elhagyta a kényelem fészket.

– Elfogadunk – felelte Ennath.

Így történt, hogy e napon hármásban nyargaltak végig az ösvényen, mely a sűrűbe kígyózott. Gwendir végigvezette a többieket egy tépett levelekkel szegélyezett csapáson. Ekkor a lantos megpillantotta a rókát. A rókát, karmazsin bundáján sárga tajtékkal, mely villogó fogairól csorgott. Össze-vissza cikázott, így képtelenség volt lelőni, hisz nem volt tiszta célpont.

A fiú a szájára tapasztotta a kezét, elnézve a különös párost, mely összhangban támadásba lendült. Ennath egy pillanatra az avarba fúrta a tenyerét, majd nekifutásból felugrott Gwendirre.

A rém feldobta egy ágra, amit a lány megnyúlt testtel elkapott, és lovaglóülésben fellendült rá. Lenyúlt, és a lantos rájött, hogy őt akarja felhúzni maga mögé. Tüstént odaszaladt hozzá, és Ennath bakancsát megragadva

fellendült. Ekkor morgásra lett figyelmes. Lepislogva az aranyzín lombátor takarásából Gwendirt látta, aki éppen elterelte tőlük a rókát. Az állat vérben forgó szemekkel szökellt mögötte, és a fogát csattogtatta.

A lantos Ennath felé fordult. Amaz orcáját a fatörzshöz támasztva valami olyan zenét hallgatott, amit a lantos soha fel nem foghatott. A rémet alant közben letepergette a veszett állat. Egy harapás, és vége – gondolta a fiú. Ekkor Ennath lekapta a válláról iját, a kőrisfa íj bőrmarkolata a tenyerébe simult, melyre elmosódó mozdulattal egy vessző pattant, és a lány lőtt. A faragott nyílvesző félhüvelyknyivel vétette el az avarban birkózó Gwendirt, hajszálpontosan a róka szemgödrébe fúródott, a földhöz szögezve a szegény párát.

– Ilyenkor jobban kellene igyekezni – porolta le Gwendir folyó ezüstként csillámló köpenyét.

– Örültél volna, ha elkapkodom, és a csinos kis mellényedet találom el, nemde? – A rém elengedte a füle mellett a megjegyzést.

– A lantos hogy van? – kérdezte inkább. A fiú kimeredt szemmel hol egyikükre, hol másikukra nézett.

– Megvagy? – ráncolta a homlokát Ennath. Mindkét vadász aggódva meredt a legénykére. A lantos lassan felocsúdott a kábulatból, és megeredt a nyelve.

– Ez elképesztő volt! – gesztikulált olyan hevesen, hogy is híján leszánkázott a mallornról. – Megmondom Dyrnbel összes valamirevaló tündéjének, hogy jöjjön holnap egy íjászeckére.

Gwendir horkantott, és elfordulva olyasmit motyogott, hogy „sose lesz már nyugtom”. Ennath viszont pontosan tudta, mennyire örül, hogy dolga akadt, és kezdik megbecsülni őt. Elvagyorodott, és könnyedén lehuppant a nyirkos talajra.

Talán a tündék mégis képesek változni.

NÚMENOR BUKÁSA

Írta: Yavanna

[TLV 2020/2021]

Númenori hajós vezér,
Ar-Pharazôn büszke s kevély.
Sauront ő hazaviszi,
Trónja mellé odateszi.

Sauron most szép és kedves,
Tanácsai mind sejtelmes.
„Kelet s nyugat tele kinccsel,
Valinor téged nem tisztel.”

Númenori flotta indul,
Nyugat felé egyre gyorsul.
Áldott Birodalom közeled,
„Eru, nézd gyermeked!”

Ilúvatar a mennyekben,
Szakadék a tengerben.
Valinor és Középfölde,
Elválasztva mindörökre.

Ki partra ér, már szikla alatt,
Aman földjén Eru miatt.
A flotta mind elsüllyedt,
Hullámok uralják helyüket.

Númenori büszke sziget
Víz alatt van, nem fenyeget.
Kilenc hajó siklik tova,
Nemsoká jön Gondor kora.

TOLKIEN, DE NEM KÖZÉPFÖLDE

Írta: Karakas Dániel

Tolkiént a legtöbben Középfölde-legendáriuma jóvoltából ismerik, azonban számos másféle művét is kiadták az évek során. Az alábbiakban ezek közül a magyarul is megjelenteket tekintjük át. (A címek után zárójelben az első angol, illetve magyar kiadás évét adtuk meg.)

A sonkádi Egyed gazda – Giles, a sárkány ura (1949/1988)

Egyed gazda története a középkori lovagregények paródiája: a benne szereplő lovagok mind pipogyák és tehetetlenek, a felbukkanó sárkánnyal való küzdelem így Egyed gazdára hárul, aki soha nem vágyott efféle kalandokra. Két magyar fordítása van: az első Göncz Árpád, a második Németh Anikó munkája.

A Gyűrű nyomán: Fa és levél (1964/1996)

A *Fa és levél* Tolkien különböző, tündérmesékről és mítoszteremtésről szóló írásainak gyűjteménye, amely három önálló művet tartalmaz. A sokat hivatkozott **A tündérmesékről** eredetileg egy előadás szövege, amelyben Tolkien a tündérmese mint irodalmi műfaj értékéről és fontosságáról beszélt. Ugyanerre a témára rímel **A levél** is, mely egy festőről szól, aki túlságosan elmélyül fő művének kidolgozásában, amelyet esélye sincs befejezni. A **Mythopoeia** egy vers, amelyben a szerző az olvasó elé tárja a *mítoszszerező* és a *mítoszgyűlölő* párbeszédét arról, mit is jelent a „másodteremtés”. A három közül ez az egyetlen, amely teljes egészében csak ebben a kötetben jelent meg.

A woottoni kovácmester (1967/1994)

A *woottoni kovácmester* a szó szoros értelmében tündérmese, de nem gyermekmese, amelyben megjelenik Tündérország megismerése és elengedése is. Tolkien művei közül ez volt az utolsó, amelyet még a szerző életében kiadtak.

Karácsonyi levelek (1976/2016)

Tolkien bő húsz éven át írt karácsony táján leveleket gyerekeinek az ajándékokat hozó Karácsony apó reszketeg betűivel, kiegészítve segítője, a Jegesmedve szögletes megjegyzéseivel és az északi-sarki eseményeket ábrázoló színes képekkel. A leveleket Christopher Tolkien felesége, Baillie szerkesztette köteté.

Kürtő úr (1982/2008)

A *Kürtő úr* bolondos gyermekmese, amelynek főszereplője vezetés közbeni ügyetlenkedésével különböző lehetetlen kalandokba csöppen. A szokatlan formájú kötet facsimile képein (a *Karácsonyi levelek*hez hasonlóan) Tolkien illusztrációi mellett jól kivehető a teljes eredeti szöveg is, amelyet így akár párhuzamosan is olvashatunk a magyar fordítással.

Szörnyek és ítések (1983/2006)

A *Szörnyek és ítések* Tolkien esszéinek gyűjteménye, amely sok más munkájához hasonlóan Christopher Tolkien szerkesztésében jelent meg. Megtalálható benne **A tündérmesékről**

című írás (jegyzetekkel ellátva, új fordításban), két esszé a **Beowulf fordításáról** és egy **Az angol és walesi nyelvről**. **A titkos bűn** cím alatt Tolkien a fiktív nyelvekről írja le gondolatait, és a gyűjteményben helyet kapott még a **Sir Gawain és a Zöld Lovag** bemutatása, illetve Tolkien oxfordi **búcsúbeszéde** is. A magyar kiadást Nagy Gergely utószava egészíti ki.

Kóborló és a varázsló (1998/2001)

A *Kóborló és a varázsló* a Tolkien-gyerekeknek írt mese: a középső fiú, Michael egyszer elhagyta játékkutyusát, és az ő kalandjairól szól a történet. Kóbor(ló) eleinte hús-vér teremtmény, ám egy gonosz varázsló játékká változtatja, és különlegesebbnél különlegesebb helyekre vetődik el, mielőtt sikerül visszaváloznia eredeti formájába: meglátogatja a más Tolkien-művekben is emlegetett Holdbéli Embert, de még Tündérország szigetére is vet egy távoli pillantást.

J. R. R. Tolkien meséi (1997/2000)

A magyarul *J. R. R. Tolkien meséi* címen megjelent kötet első, Szukits-féle kiadásában (az eredeti *Tales from the Perilous Realm* mintájára) **A sonkádi Egyed gazda**, **A woottoni kovácmester**, **A levél** (másik címén **Pepecs mester falevele**) és a **Tom Bombadil kalandjai** gyűjtemény versei kaptak helyet (utóbbiak közül az első kiadásban valamiért csak az első kilenc szerepel, a versek Középföldével való kapcsolatát ismertető előszó pedig a későbbiekből is hiányzik, és csak az önálló *Bombadil Toma kalandjai* kötetben olvasható magyarul). A Partvonalnál Alan Lee illusztrációival azonos címen megjelent kötetben a **Tom Bombadil kalandjai** helyét a **Kóborló és a varázsló** vette át.

Beowulf: Fordítás és kommentár (2014/2015)

A kötetben az eposz Tolkien-féle modern angol fordításának magyar fordítása mellett megtalálható még mintegy 200 oldalnyi kommentár és magyarázat, továbbá a **Sellic spell** (az óangol cím jelentése: csodálatos/különös mese), melyben Tolkien egy olyan feltételezett népmesét „rekonstruál” (a modern fordítás mellett az eredeti óangol verzióban is), amely a *Beowulf* forrásaként szolgálhatott.

Kullervo története (2015/2016)

Tolkien korai prózai műve, amely a finn Kalevala egy hányatott sorsú hősének, a Túrin Turambar alakját ihlető Kullervónak történetét meséli el. A rege azonban, mint oly sok Tolkien-mű, befejezetlen. A Verlyn Flieger által szerkesztett kötetben az eredeti történet mellett Tolkien két, a témához kapcsolódó esszéje is olvasható.

AZANULBIZAR LARP

